

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №2 (30)
(травень)

www.litbel.org www.novychas.gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

Літаратурна-грамадскія навіны месяца.....	с. 2
Ніл Гілевіч: «Забуўныя гісторыі з жыцця пісьменнікаў»...	с. 3
Вершы Анатоля Івашчанкі.....	с. 4
Аповеды Усевалада Сцебуркі.....	с. 5
«Пераклад»: апавяданне Руала Дала «Скура».....	с. 6-7
Быліца Сяргея Астраўцова, «Паліца» і «Цытатнік».....	с. 8

ЭС

У ПОШУКАХ ПРЫВІДА МЕСЦІ

Алесь ПАПЛУСЬКІ

Яшчэ толькі збіраюцца
вастрыць свае сакеры мяснікі-
расфасоўшчыкі... Яшчэ не
наспелі прапахнуць свежай
крывёю мясныя крэмы... А
людзі стаяць ужо ў чэргах.
Праменяцца хваравітымі
ўсмешкамі іх непрытомныя
вочы. Кропелькамі поту
блэшчыць на змарнелых
тварах сонца. І мухі!.. Паўсюль
надакучлівыя, ненажэрныя
зялёныя мухі!..

Гэты дзень мог бы падацца
мне такім жа шэрым і
незапамінальным, калі б не
той працяглы жаночы энк
— візглівы, нібыта бензапіла:
— Не-на-віджу-у-у!.. Народ
мінус «Я» — яшчэ не ўвесь
народ!..

Магчыма, гэты неаптымістычны
фрагмент з жыцця незнаёмай
мне жанчыны, падгледжаны і
падслуханы некалі выпадкова,
мог бы стаць эпіграфам да
маіх супярэчлівых палемічных
нататак, тым больш, што гаворка
наша якраз і пойдзе не на
аптымістычныя тэмы. Але не
станем спынацца з дачаснымі
высновамі...

Ёсць аўтары, якіх трэба чытаць
са шпілкаю ў руцэ, каб не задыць
храпака на самым «цікавым» месцы,
тым больш, калі чытае гэтае
— публіцыстыка. А ёсць Віктар
Казько, твораў якога чакаеш з
неярпеннем, не гледзячы, што
даводзіцца нярэдка чуць, нават
ад тых жа калег па літаратурным
цеху, што, маўляў, проза Віктара
Казько — «жалеабетонная»,
«кулянепрайбальная», а значыць
цяжкая для ўспрымання.
Безумоўна, Віктар Казько — не
Аляксандра Марыніна, і для аматараў
літаратурных «тралі-валі» не
можа быць блізкай па духу. Яго
творами здольныя зацікавіцца
людзі падрыхтаваныя, удумлівыя.
Аднак не станем заглядываць
ў абстрактны і засяродзім увагу
на канкрэтныя. Перачытаем яго
апошнюю загаловаваную рэч:
«Зазірнуць у вочы свайму
«Я»», надрукаваную ў часопісе
«Дзеяслоў» (№29).

«З чаго пачаць?» — задае ры-
тарычнае пытанне герой Віктара
Казько на самым пачатку свайго
апавёда і, не вагаючыся, заяўляе:

«З горычы. З адчування апош-
нім часам няўтульнасці жыцця.
Нямаскі перад ім і нават пер-
рад самім сабой за тое, што ты
яшчэ жывы, век твой яшчэ не
скончыўся, а ты нібыта сыйшоў
з яго, выпай, згубіўся, знік. Цябе
няма і як увогуле не было на гэтай
зямлі...»

Апавядальнік дзейнічае на ўз-
роўні галасы і слыху, праязік — на
ўзроўні сэрца, розуму і душы,
пісьменнік — на касмічным уз-
роўні. Апавядальнік гаворыць
аб тым, як жывуць людзі, праязік
— аб тым, як павінен жыць людзі,
пісьменнік — аб тым, дзеля
чаго жывуць людзі... Менавіта
на выказанне Сяргея Даўлатава
мне б і хацелася спаслацца, бо
якраз у гэтых трох іпастасях,
як мне здаецца, і паўстае перад
сваімі чытачамі Віктар Казько
— аўтар апавесці «Зазірнуць у
вочы свайму «Я»».

Хто мы?.. Які сапраўдны твар
у чалавека нашага часу?.. Скуль
у нас адчуванне ўсёй гэтай сваёй
непаўнавартаснасці? Чаму наш
народ такі безаблічны сярод
іншых народаў?.. Вось якія пы-
танні цікавяць найперш героя
апавёда. Не меншая цікавасць
да ўсяго гэтага і ў нас, чытачоў.
Здаецца б, пара набыць аскоміну
на сваім самаедстве, насамрэч
— не, баліць. Бо і «...зямля ўжо не
трывае здзеку часу і людзей. Яна
бунтуе на прахастае каменнымі
крыжамі. Крыжамі, што паўстаюць
з пралітай у свой час крыві... і
... няма ў нас сёння і знаку глыбокай
камі даўніны. Але і больш блізкай
няма... Бо сёння ўсе мы, беларусы,
і, канечне, перш наперш
тыя, хто хоць крышку наасуперак,
стаім пастроеныя па камандзе
смірна перад шыбініцай. І кат
ужо намыльвае вярхоўку, каб не
мулка было завяснуць у пятыльцы
на стагоддзі».

Чаму гэтыя пытанні паўстаюць
перад намі, беларусамі, на
працягу многіх ужо стагоддзяў,
чаму яны вярэдзяць, займаюць
розум неабякавых да лёсу рад-
зімы людзей? Чаму актыўная
меншасць пакутуе з-за маўклівай
згоды палахлівай большасці?
Няўжо нам нічога і не засталася
ўжо, акрамя гэтага занудлівага
калупання ў сваіх заганах і
недахопах? Чаму блукаем мы,
як бяздомныя па пустыні сваёй
непаўнавартаснасці ў пошуках
нейкага глыбіннага ды існага з
адной толькі мэтай: каб ніколі
не знайсці, а значыць не знайсці
і сябе, сваёй Радзімы? Чаму мы
людзі другога кшталту?..

У сваім творы Віктар Казько
спрабуе даць адказы на ўсе гэтыя
пытанні. Названы твор — гэта
глыбокі і дэталёвы аналіз нашай
сутнасці, як народа, як нацыі.
Гэта праўдзівая, хоць і падчас
невыверна-жорсткага, я б сказаў,
нават бескампраміснага споведзь
падманутага пакалення. Пака-
лення, якое выпала з абоймых
жыцця, завісла недзе ў міжчасці.
«Зазірнуць у вочы свайму «Я»»
— гэта спроба аналізу ўсёй нашай
гісторыі, калі такая была ў
нас насамрэч. Бо, як прызнаецца
аўтар, «...мы народ пазагістарыч-
ны». І нельга не пагадзіцца з ім,
бо «...памыць стагоддзяў нашага
народу ніколі не траўмавана ў
нас... бо мы любім пакутваць, не
памятаючы пры гэтым пра сваіх
пакутнікаў, на іх магілах ставім
помнікі іх забойцам і катам. Дзе
нашая нацыянальная вартасць
і годнасць, ці ёсць у нас, я ўжо
не кажу — гістарычная, хаця б
кароценькая, аднадзённая памяць.
Напэўна, мы не маем такой
памяці. Напэўна, мы страцілі,
у нас сцёрлі яе. Сцёрлі, зразу-
мела, у тых, у каго было што
сцідраць...»

Шмат месца ў творы адведзена і
паняццям культуры, якой не заста-
лося нічога, акрамя як «...лайці
ў апазіцыю да ўлады». Бо: «...ці
можна лічыць інтэлектуальным
набыткам і культурай тое, што па
сутнасці сваёй з'яўляецца абслугай
— службовым ведамствам улады.
Яе хісткім ценем і падтанцоў-
кай, што, не маючы іскры Божай,
спажывае імёны вялікіх нашых
нябожчыкаў, маніпулюе ім і пры-
тасоўвае да сваіх патрэбаў...»

Твор Віктара Казько — не-
аспрэчна песімістычны, хаця
пробліскі нейкай надзеі ўсё ж
прысутнічаюць у ім. Яны, нібы
тыя сігнальныя маячкі, прабі-
ваюцца да чытача праз горыч
і расчараванне апавядальніка. Бо
«...што б там ні гаварылі, ніхай і
тагавецтва, а Беларусь ёсць, існуе.
Жыве Беларусь і будзе жыць. Усё
мінецца, а праўда застаецца,
нягледзячы на здзек, пагарду і
абразу...». Але, зноў-такі, гэта
закіды на аванс. Гэта той апты-
мізм, якога я, як чытач, чакаю на
працягу ўсяго апавёда, якога шу-
каю наўмысна, бо ў крыві нашай
— спадзяванца да апошняга... Але
ці тая гэта Беларусь, аб якой мары-
лі Уладзімір Караткевіч і Васіль
Быкаў? Вядома ж — не, бо якія
мы, такая і наша Радзіма — спа-
жывецкая, без гісторыі і памяці.
Адчуванне незапатрабаванасці
і непатрэбнасці цінюць на свет
пяржарам нашага граху. Вось мы і
валачэм праз вякі на сваіх плячах
гэты цяжкі камень. І ўсё яшчэ
застаецца ў становішчы вечнага
чакання — чакання прывіду Месці.
Таму і не дзіва, што нам хочацца
зазірнуць яму ў вочы, убачыць іх
вялікасць твар. «Які ён?» — пы-
таецца ў пустэчы аўтар, але ў адказ
чуе адны толькі выверты скажона-
га стагоддзямі рэха. А мы павінны
старацца сваё: сваю гісторыю,
свае словы, а не запазычаць іх у

некага. Нават і ў такой краіны, як
Расія. Пішу гэтыя радкі, а ў самога
ў галаве круціцца пранзілівае да
слёз прызнанне паэта-эмігранта
Масея Сяднёва:

*Я цябе сваё жыццё аздаў слову.
Дзеля яго пакутваў за кратамі.
На алтар слова склаў ахвяры.
І як жа балюча ўсведмляць,
што яно цяпер непатрэбнае.
Яго зракліся браты-беларусы.
О ты, маё неспазнане слова,
навошта я мучыўся табою?*

Колькі іх такіх — знявераных і
расчараваных: і на радзіме, і за не
межамі? Напісаньня паэтам яшчэ
ў 1988 годзе радкі актуальныя і
цяпер. Нічога не памянялася і,
па ўсім відаць, не памяняецца
ўжо ў хуткім часе. У чым ці ў кім
тады нашыя надзеі і спадзяванні?
Дзе тое выйсе з сітуацыі, у якой
апынуўся цалы народ?..

Шукаю адказы на гэтыя пы-
танні і не знахожу іх. Спадзяванне
на нешта, перачытваю нановаў пра-
чытанае, спрабую расшыфраваць
схаваныя між радкоў патрэбныя
сутысальныя словы. А можа, яны
павінны быць такімі: «... чаго
ківаць на іншых? Мо гэта ў мяне
самога твар крывы. І ні на каго
іншага, гэта я на самога сябе
гліжу ў лостэтка і касавурусу
— ванітаваць верне...».

Што ж, магчыма, ідэя гэтакага
ўсеагульнага перавыхавання і
магла б зрабіцца тым выйснем,
той выратавальнай саломінкай,
якое я шукаю, але стаць іншым
— гэта не значыць памыцца ў
лазі. Таму і гэтая мая ілюзія
— фікцыя.

Прывід чаркі са шкваркай
уведзены ў маёй краіне ў ранг
нацыянальнай ідэі. Пах бясплат-
нага сыра ў пастцы забівае ўсе
астатнія пахі. Страх страціць
тое — мізэрнае, чым мы валода-
ем, чым дзешмыя, — робіць нас
пакорлівымі і бяззубымі. Гэты
страх стаў нашым Месцяй. Ён
водзіць нас па пустыні нашай
бездухоўнасці. І адзінае, што нам
засталося, гэта сузіраць і ганя-
рыцца прыгажосцю прывідных
міражоў. А таму спрачача з
пісьменнікам цяжка, бо «няма і не
будзе нам дарогі ў цывілізаваны
свет, Ёршкі. Пустыя вапшы вачні-
цы. Чарапы вацэй не маюць...».

Пад абразамі расстане воск.
Людзі развіваюцца з Богам, каб
успомніць пра Яго толькі праз
тыдзень. Дзверы Храма зачы-
няцца... І нам застаецца чакаць
і спадзяванца, што званы некалі
паклічучы нас, бо Месця — як
і мф: калі яго няма, яго трэба
прядумаць..

НАВІНЫ

10 (2)

Ірына Быкава і аўтары мемарыяльнай шыльды.

СУСТРЭЧЫ Ё ПАМЯЦЬ ПРА ВАСІЛЯ БЫКАВА

14 траўня ў Віцебску прайшлі грамадскія сустрэчы, прысвечаныя памяці народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава.

Прадстаўнікі Саюза беларускіх пісьменнікаў Аляксандр Пашкевіч і Барыс Сачанка, удава творцы Ірына Быкава, старшыня Віцебскага аддзялення Таварыства беларускай мовы Іосіф Навумчык, старшыня Віцебскага абласнога аддзялення СБП Франц Сіўко, паэт Давыд Сімановіч, бард Кастусь Герашчанка, а таксама прадстаўнікі інтэлігенцыі Віцебска наведлі памятнае быкаўскае мясціны.

Ірына Міхайлаўна Быкава ўпершыню ўбачыла мемарыяльную шыльду на будынку Віцебскай мастацкай вучальні, дзе некалі вучыўся Васіль Быкаў. На адкрыццё гэтай шыльды летась віцебскія ўлады ўдава пісьменніка не заправілі. Гості абласнога цэнтры і гарадчкі пад пільным вокам відавочцаў «подзей у штаці» усклалі кветкі да мемарыяльнай дошкі. Ірына Міхайлаўна сфатаграфавала яе, каб здымкі засталіся на памяць, і ўрошце пазнаёмілася з аўтарамі — віцебскімі скульптарамі Аляксандрам Гвоздзікавым і Валерыем Магучым.

«Уражанне ад вашай працы вельмі добрае. Добрае, таму што тут месца, дзе памяць адзначана. А гэта вельмі шмат! І Васіль падобны да сябе. Дзякуй вам вялікі!», — сказала ўдава. «А вам здароўе, Ірына Міхайлаўна», — пажадаў скульптар Валеры Магучы.

Ягоны калега Аляксандар Гвоздзікаў згадаў, што яны са спадаром Магучым чакалі амаль чатыры гады, пакуль мемарыяльную дошку ў гонар Быкава гарадскія ўлады ўсё-ткі вырашылі ўсталяваць: «Чатыры гады рабілі, таму што не было фінансавання. І ўрошце амаль што за ўласны кошт даялося яе адліваць. Ну што зробіш, калі на памяць пра вялікіх людзей у дзяржаве бракуе грошай...».

Усталяваць мемарыяльную дошку ў памяць пра Васіля Быкава яшчэ ў 2004-м годзе прапанавала Віцебская абласная рада ТБМ.

Працягам акцыі па ўшанаванні памяці вялікага пісьменніка стала перадача новых тамоў твораў Быкава гарадской і раённым бібліятэкам у абласной бібліятэцы. Спадарыня Ірына прапанавала перадаць для віцебскіх чытачоў яшчэ й выданні са свайго хатняга кнігазбору.

Вечарам аматараў слова чакала літаратурная вечарына ў віцебскай «Еўрапейскай хатцы».

ТВОРЧАМУ РОДУ НЯМА ПЕРАВОДУ

Вечарына пад такой назвай прайшла 15 траўня ў мінскай бібліятэцы імя Цёткі (Талбухіна, 12).

Сям'я як творчасць — найбольш цікавая праява жыцця. Творчасць у сям'і — найбольш складаная праява сям'і. Вас чакае шматбагачная сустрэча. Пад такім лейтматывам гучалі выступы літаратараў і мастакоў Галіны Дубянецкай і Сяргея Сыса (жонка муж), Яраша Малішэўскага і Аксаны Спрычанч (муж і жонка), Людмілы Рублеўскай і Віктара Шніпа (жонка і муж), Максіма

Клімковіча і Ірыны Клімковіч (муж і жонка), Вадзіма Клімковіча і Наталлі Клімковіч (брат і сястра), Яны Шэляговіч і Хрысціна Шэляговіч (сёстры), Міхася Шавыркiна, Міраславы Навіш, Валжыны Прохаравай (дзе і бацька, дачка і маці, дачка і ўнучка).

У антракце вечарыны адбылося адкрыццё выставы сям'і Алены Масла з творчымі працамі мужа Сяргея, сына Кастуса і дачкі Хрысціны Пержуковых. А таксама прэзентацыя абрадаваных лялек, жыццё якіх цесна звязанае з жыццём сям'і. Гості былі адораныя каменчыкамі Удзячнасці.

ПАЭЗІЯ ЯК ПРАДЧУВАННЕ

Пад такой назвай 16 траўня ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Я. Коласа ў Мінску прайшоў літаратурны вечар, прысвечаны перакладам паэмы народнага паэта Беларусі Якуба Коласа на еўрапейскія мовы. Вечар ладзіўся ў межах акцыі «Ноч музеяў-2009», прысвечанай Году роднай зямлі і 50-годдзю адкрыцця Коласаўскага музея.

Галоўны захавальнік фонду Антаніна Гарон пазнаёміла з экспазіцыяй «Нас слова Коласа

яднае. Паэма «Новая зямля» ў перакладах», у якой прадстаўлены ўсе 23 прыжыццёвыя выданні эпічнай паэмы, напісанай у 1910-1923 гадах.

Сярод перакладчыкаў «Новай зямлі» на расійскую, польскую і ўкраінскую мовы яна назвала адпаведна Сяргея Гарадзецкага, Чэслава Сэнноха і Валерыя Стралко. Цяпер Вера Рыч у Лондане працуе над ангельскім перакладам паэмы песняра, творы якога выдадзены на 41 мове народаў свету, паведаміла А.Гарон.

Фрагменты паэмы на расійскай, украінскай і польскай мовах прачыталі старшыня МГА «Русь адзіная» Міхась Ткачоў, супрацоўнікі пасольстваў Украіны і Польшчы ў Беларусі Анатоль

Емяльяненка і Эльжбэта Шчэпаньска-Даброўска.

Артэсты Новага драматычнага тэатра Мінска паказалі спектакль па апавядзе Я.Коласа «Недаступны» (рэжысёр Аляксандр Гусеў), студэнты філалагічнага факультэта Беларускага дзяржуніверсітэта прынялі ўдзел у конкурсе на лепшы пераклад раздзелаў «Новай зямлі» на адну са славянскіх моў.

Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур прадставіў святочную праграму з удзелам Рускага народнага хора імя А.Нікіцінай, ансамбля польскай песні «Тэнча», украінскага фальклорнага тэатра песні «Ватра», а таксама калектыва «Першавет» сталічнай школы № 13.

ДНІ КУЛЬТУРЫ ШВЕЦЫ

Традыцыйныя Дні культуры Швецы ў Беларусі, якія ладзіцца Амбасадаю Швецы, пройдуць з 20 траўня па 17 чэрвеня..

Пачаткам гэтых рознапланавых мерапрыемстваў стала прэзентацыя першай беларускамоўнай кнігі паэта, перак-

ладчыка і драматурга Дмітрыя Плакса «Трышаш тэкстаў», якая адбылася ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча 20 траўня.

Перакладчык, рэдактар беларускай праграмы «Радзіе Швецыя» Дмітры Плакс вядомы як аўтар беларускага перакладу кнігі Астрыды Ліндэрн «Піпі Доўгаяпанчоха», а таксама кнігі беларускага празаіка Барыса Пятровіча «Фраскі» на шведскую мову.

21 траўня ў Акадэміі мастацтваў прайшла сумесная вечарына шведскай і беларускай літаратуры. З боку Швецы ўдзельнічалі пісьменнікі Мікаэль Ніэмі, Патэр Фробэрг Ідлінг, Уліне Сціг, Аніка Нулін і Дмітры Плакс; ад Беларусі — Алякс Рэзанав, Анатоль Вярцінскі, Людміла Рублеўская, Андрэй Хадановіч і Валерыяна Кустава.

У праграме Дзён культуры Швецы — іншыя літаратурныя, а таксама музычныя і кінамерпрыемствы ў Мінску і Пінску.

ПРАЕКТЫ

МУЛЬТЫМЕДЫЙНЫ ЧАСОПІС «34»

Выйшаў у свет штомесячны дыск-часопіс «34». Адна з першых ягоных прэзентацый адбылася 5 траўня ў кінаклубе «НаУКМ» — у межах фестывалю «Беларуская вясна-2009», які ладзіўся пры падтрымцы кампаніі «Будзьма беларусамі!»

Рэдактар праекта Крысціна Карчэўская распавяла пра ідэю незвычайнага часопіса, асабліваці яго распаўсюду і будучыя планы.

Стваральнікі часопіса — людзі розных прафесій. Адарваўшыся ад спраў, яны на пўзны час паідаюць усе клопаты і зачыняюцца

ў «кратэўнай кухні», на якой і «варыцца» «34». Не звязваючы на нестандартны фармат, часопіс мае папулярнасць нават за межамі Беларусі.

Пасля невялікай дыскусіі наведвальнікі прэзентацыі чакалі цікавага мультымедыйнага, кароткія фільмы на актуальныя тэмы — пад акампанімент лёгкай і вясёлай музыкі.

«У крыніцах ідэй часопіса не багна дна, — адзначылі стваральнікі. — І таму сёння ён збіраецца папыраць аўдыторыю праз інтэрнэт. Хутка доступ да «34» будзе мець кожны ахвотнік.

«КНІГА ВЯЛІКАГА КНЯСТВА...»

У Польшчы выйшла кніга беларускіх, польскіх ды летувіскіх аўтараў пра супольную гістарычную краіну-радіму.

550-старонкавы фаліант распаўядае пра гісторыю і культуру больш агульнай дзяржавы беларусаў, палякаў і летувісаў. Ён прысвечаны 1000-годдзю першае летапіснае згадкі пра Літву, якое сёлета адзначаецца краінамі-спадкаемцамі ВКЛ. Кнігу атрымаюць у дар галоўныя бібліятэкі, музеі і іншыя культурныя інстытуты краіны.

Ідэя выдання належала інтэлектуалам Беларусі, Літвы і Польшчы, сярод якіх былі Чэслаў Мілаш, Томас Веніслава, Андзей Струмлія. Якраз апошні, вядомы польскі мастак, зрабіў найбольш намаганняў для рэалізацыі праекта — як народжаны ў Вільні (ён стаў і аўтарам канцашпцы кнігі, і аўтарам прадмовы).

Чатырохмоўная «Кніга Вялікага княства Літоўскага» — сумесная публікацыя навукоўцаў і пісьменнікаў Беларусі, Літвы і Польшчы. Тэксты паралельна пададзеныя па-ангельску, па-беларуску, па-літоўску і па-польску. Беларусь у ёй рэпрэзентуюць гісторыкі Генадзь Сагановіч і Алег Латышонак, публіцыст Сяргей Дубавец, літаратары Сакрат Яновіч і Уладзімер Арлоў.

Кніга багата прайлюстраваная, у чым заслуга мастакоў Андзея Струмлія і Зміцера Герасімовіча. У ёй змешчаныя разпрацаваныя старадаўніх гравюраў, абразоў, жывапісных палотнаў і мапаў, фотаздымкі архітэктурных помнікаў, сярод якіх ёсць надзвычай рэдкія, невядомыя нават спецыялістам.

Першая прэзентацыя «Кнігі Вялікага княства Літоўскага» прайшла ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, дзе адкрылася выстава графікі Андзея Струмлія.

КНІГА ПАМЯЦІ АНАТОЛЯ СЫСА

26 кастрычніка саўняецца 50 гадоў з дня нараджэння беларускага паэта Анатоля Сыса. На разліме паэта, які пакінуў гэты свет чатыры гады таму, у вёсцы Гарошкаў, адбудзецца традыцыйнае паэтычнае свята «Дух — гэта, людзі, Я!».

Да гэтай падзеі сябры творцы рытуальна кнігу ўспамінаў і паэтычных прысвячонаў.

Сябры ініцыятыўнай групы звяртаюцца да літаратараў, якія маюць паэтычныя творы, прысвечаныя Анатолю Сысу, з прапановай да 1 чэрвеня даслаць іх на разгляд рэдактараў-укладальнікаў па наступных адрасах: info@litbel.org або sys55s1@gmail.com, ці звярнуцца пісьмова ў рэдакцыю часопіса «Дзясёлу»: 220025. г. Мінск-25, а/с 91.

Паводле БелАПАН, Радзіе Свабода, www.litbel.org, www.budzma.org, www.belarus.org.ua і ўл. інфармацыі.

11 (3)

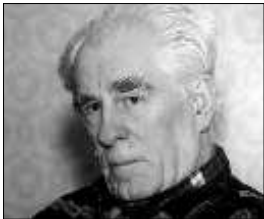
УСПАМІНЫ

▶ ШЛЯХ

НА ТРЭЦЫЙ УСЕСАЮЗНАЙ У МАСКВЕ ЗАБАЎНЫЯ ГІСТОРЫІ З ЖЫЦЦЯ ПІСЬМЕННІКАЎ

Ніл ГІЛЕВІЧ

Летам 1955-га я атрымаў з Саюза пісьменнікаў ліст: «Вы рэкамендаваны на III Усеаюзную нараду маладых пісьменнікаў, якая албудзецца ў верасні г.з. у Маскве...». Узрадаваўся незвычайна. Якая выдатная магчымасць пазнаёміцца з лепшымі паэтамі-равеснікамі з іншых рэспублік, асабліва — з расійскімі і ўкраінскімі (з лепшымі, вядома, бо на ўсеаюзную нараду горшых не пасылаюць, — так мне тады думалася). Паводле беларускай квоты на нараду былі рэкамендаваны: паэты Сцяпан Гаўрусёў, Пятрусь Макаль, Ніл Гілевіч, празаік Аляксей Карповіч і Пятро Васілеўскі, драматург Алесь Махнач, ад пісьменнікаў, што пішучы для дзяцей, — Артур Вольскі...

Памятнік аказалася ўжо сама дарога да Масквы. Разам з маладымі ехалі на нараду, у якасці настаўнікаў, і сталыя майстры слова Аркадзь Куляшоў і Пятрусь Броўка (такое было з СП СССР патрабаванне). Настаўнікі, помню, пасяліліся ў другім купцы, мы з Гаўрусёвым — па суседству, побач (Макаль з намі не ехаў, ён служыў тады ў Падмаскоў'і ў войску і далучыўся да нас на нарадзе). У купцы настаўнікаў «загаманілі» ўжо на перагане ад Мінску да Смалевічаў. У нас было ціха, тым больш што практыкі дарожных пасядзелак у мяне, ды і ў Сцяпана, яшчэ не было ніякай. У Барысаве цягнік спыніўся на хвілін пяць, а можа, і на болей, бо, выйшаўшы з купцы, я ўбачыў праз вакно, як некаторыя пасажыры рванулі ў памяшканне станцыі. Паперадзе ўсіх, амаль бігом, крытык Алесь Кучар, — аказваецца, і ён едзе, пры пасадцы ў Мінску яго я не бачыў. Падышоў і стаў побач Сцяпан, услед і Пятро Васілеўскі. Спытаў, колькі станій будзем, і тут жа, не чакаючы адказу, усклікнуў:

— Ты паглядзі, паглядзі на гэту сцверзю Кучара! Колькі ён канячю валачэ з футбету! Елкі-маталікі! Цікава, як ён, курдупель, узлезе з гэтымі бутэлькамі на падножку!..

Бутэлек у «курдупеля» было сапраўды мнагавата: па адной тырчэла з кішэняў расхінутага паліто, і шугкі чатыры ці пяць — як абярэмак дроў — ён спіскаў абедзвюма кароткімі рукамі-лапамі каля грудзей. З яго ростам і без нічога ў руках узабрана на падножку няпроста, а з такім каштоўным шклянём грузам... цікава! Казалі, чуў у «асяроддзі», што ўвышкі гэты крытык быў метр сорак, але, відаць, сабрыві-пісакі трохі хлусілі, думаю, што паўтара метра ён усё-такі быў. Ды ў плячак амаль метр.

— Вось гэта размах! Як і мае быць у класікаў! — зазначыў Сцяпан. — І да Масквы не пап'юць.

Да Масквы было яшчэ далёка. Яшчэ не даехалі да Оршы, калі той жа Кучар уткнуў галаву ў наша купцы і голасна абвясціў:

— Зайдзіце, хлопцы, да нас, Пятрусь і Аркадзь просіць, толькі вас, паэтаў. Хуценька! Па чарцы канячю дадзім!

Для мяне было дастаткова гонару і ад таго, што з жывымі класікамі еду ў адным вагоне. Ну а тут — нават разам пасядзецца за чарчынй? Гэта ўжо Бог ведае за што такая ўзнагарода!.. Канешне ж, чакаў нас мы сваіх настаўнікаў не прымуслі: імгненна апынуліся ў суседнім купцы. Нам далі месца прысеці, і Пятрусь Усцінавіч шчодра пільхнуў у вярці чайныя шклянкі канячю.

— Во, цяпер і пагутарым іначай. А то мы ўжо ўсе гэты вычарпалі, — па сяброўску падахвоціў нас Пятрусь Усцінавіч.

— Праўда, закускі вам ужо амаль не засталася, — спачувальна ўсміхнуўся Аркадзь Аляксандравіч.

— Чакайце! — схамянуўся Пятрусь Усцінавіч. — Там жа ў мяне ў партфелі павінны яшчэ каўбаскі быць! Алесь, — павярнуўся да Кучара, — падай сюды партфель. Сам бачыў, як Лёля клала ладныя скрутак каўбасак — свайго вырабу, пецька мая спецыялістка па іх, Аркадзь і многія хлопцы гэта ведаюць, якія яна робіць каўбаскі, вот і вы будзеце ведаць...

Скрутак у прамасленай (тлустыя!) паперы апынуўся на сталі. Пабеж, «ні стуча, ні груча, па жылчакх шчыкача», канячю, пайшлі — не пайшлі, а паліцэй, які загудзелі, — каўбачкі, пацяжкі-паліцэйска гамонка... Каўбаскі, навелічкі — як ладныя яловыя шыпкі, былі незвычайна смачаты, і я хацеў працягнуць руку да скрутку яшчэ раз, ды той запыніўся, засаромеўшыся, маўляў, трэба ж і меру знаць. Броўка нійначай як заўважыў гэту маю нерашучасць, падцяпіў ёмку, у застылым тлшчы, каўбаску на відэлец, працягнуў мне і загадаў:

— Еш! Бо ты вельмі худы. Чаму ты гэтакі худы? Такі таленавіты — і такі худы! Гэта неармальна!..

З усяго, пра што гаманілі ў купцы, запомнілася як найбольш важнае тое, што нам сказаў пры гэтым століку Пятрусь Усцінавіч, — пакуль мы са Сцяпанам яшчэ добра не захмялелі.

— Галоўнае, хлопцы, вытам, на нарадзе, не вытгаркайцеся, не лезце. Але — здольныя і таленавітыя, вы — трымаўшыся сціпла. Нас паважано і любяць за сціпласць, за тое, што мы не вытгаркаем. І вы не вытгаркайцеся. Бо там, ведаецца, могуць быць усякія гаваруны, вы з іх прыкладу не бярыце... Я вам даю разумную параду, во хай і Аркадзь скажа, — павёў ён рукою ў бок Куляшова.

— А я скажу: лезьце, хлопцы, і вытгаркайцеся! — хітра падміргнуў нам і весела засмяяўся Аркадзь Аляксандравіч.

— А я так скажу: на агародзе першай вырываюць тую морнаўку, што вытгаркаецца, — парываваў і зарагатаў з уласнай дасціпнасці Броўка.

«На агародзе — гэта праўда, — падумалася тады мне. — А ў літаратуры? І што значыць — вырываюць? Нейкія страшныя асацыяцыі. Пра «вырваных» гаварылася ў апошні час усё часцей і ўсё больш адкрыта... Многія «вырваныя» пачалі вяртацца ў літаратуру, тым лікам і ў нашу беларускую».

Значыць, не вытгаркаца. Не лезці і не вытгаркаца. Таксама — урок вучням. Яшчэ маладым, хоць ужо і не «зялёным».

...Уступнае слова на Пленуме — палымнае, пафаснае — сказаў Першы сакратар Праўлення СП СССР Аляксей Суркоў. Імя, вядомае мне з даваеннага часу па любімых у нашай хаце песнях «По военной дороге» і «На седых уральских кручах» (пра гібель Чапаева).

Праз колькі хвілін, як нарада пачалася, на сцэну з-за кулісы выйшаў Міхаіл Шолахаў. Вялікія так і павінны рабіць, пачыліца са спазненнем, а не ў кучы з мнешымі. Выйшаў — у гімнасцёрцы, у галіфе, у ботах (1956 год). Невысокага, можа, нават трохі ніжэй сярэдняга росту, русявенькі, выдсока — па-афіцёрску — падстрыжаны. Яшчэ не дайшоў да прэзідыума (сіэна — шырачазная), як у зале ўспыхнулі, напачатку разрозненныя, воплескі. Напэўна, не ўсё з нас, удзельнікаў нарады, у першы момант пазналі яго, але так доўжылася імгненне, а паліцэй, які раптам — выбухнуў гrom апладысмантаў. У зале ўсе падняліся. Убачыўшы такую бурную радасць, Міхаіл Аляксандравіч у знак прыўтанення і ўдзячнасці прыклаў руку да сэрца і сеў у трэцім радзе прэзідыума з самага краю. «Ужо можна лічыць, што ў Маскву мы прыехалі недарэмна», — напэўна сказаў я Сцяпану. Углядаюся ў аблічча славутага пісьменніка: худзлявы, вузкія пакатыя плечы, пасівельны вусы. Пераводжу позірк на іншых. Усе — у строгіх гарнітурах, пад гальштукам, а ён — у гімнасцёрцы. Чаму? Усе — багатыя, а ён — бедны? Ды не, канешне! З-за сціпласці? Па звяччю? А адкуль звячча? Яшчэ з часоў «грамадзянскай»? Даклад сакратара праўлення СП В. Ажаева — галоўны даклад на нарадзе — меў назву «Маладыя сілы савецкай літаратуры і задачы СП СССР у галіне выхавання маладых літаратараў» (ох, гэтае «у галіне!» Ну чыноўнікі! Па-пісьменніцку звязць словы не могуць!)..

Садаклад аб паэзіі зрабіў вядомы літаратурны крытык А. Макараў. Майму маладому самалюбству ён дагэдзіў: у пераліку імён таленавітых маладых назваў і маё імя. З беларускіх — адно. Тады (можа, і цяпер?) гэта вельмі прымалася пад увагу: названы ў дакладзе сярод лепшых ці не названы? Не дзіўна, што калі я

вярнуўся вечарам у гасцініцу і зайшоў у пакой, мой «сукватарант» вядомы якуцкі паэт Інакенцій Эрцокаў адразу ж выгукнуў: «Віншу! Вас назваў Макараў у сваім дакладзе!»

У спрэчках па дакладзе і садакладзе першым узяў слова «наш», — так амаль заўсёды было і пазней — на ўсіх пісьменніцкіх з'ездах, пленумах, сходах і іншых усеаюзных форумах. Да ўсякай вялікай размовы «наш» любіў, што называецца, зрабіць запеўку. Ведаў, што і ў прэзідыуме і «там» яго запеўка спадабаецца, бо ў ёй будзе ўсё, што трэба: і сцявяджальны пафас, і шчырае ўдзячнасць за клопат, і ўмеранае прызнанне недахопаў, і — яшчэ адна прысяга на вернасць. Так і на гэты раз: П. У. паведаміў аб поспехах беларускай літаратуры, адзначыў, што ў творчым росце маладых скараціўся «вегетатыўны» перыяд — адразу выходзяць у прафесіяналы, што мала пасылаем маладых у брацкія рэспублікі... «А потым да канца — агульшчына», — гэта ўжо я даю ацэнку яго выступу.

...Сяргей Міхалкоў. Высачэзны, статны, з моцна прыгладжанымі амаль чорнымі валасамі, з акуратна падстрыжанымі вусікамі, з трыма медалямі сталінскага лаўрэата на грудках. Ягонае імя мне адно з самых вядомых. Папершае, сааўтар «Гімна Савецкага Саюза». А гэта не жартачкі! Другое, у мае педвучылішчыны гадзі надта папулярнымі былі некаторыя яго байкі, асабліва «Зяць во хмелю» і «Две подруги». Апошняю даводзілася тады чуць амаль не на кожным эстрадным канцэрце ў парку імя Горкага, бо ішла барацьба з касманалітамі, з нізкапапакствам перад загразнай...

Могчымі воплескамі правяла зала да трыбуны сівагалолага Максіма Рыльскага. Гаворыць мудрыя рэчы, і я стараюся самае галоўнае занатаваць. «Добры літаратурны густ — з'ява больш рэдкая, чым талент. Густ, паводле Пушкіна, у пачуцці «соразмернасці і саобразнасці». Далей: «Трэба мець вялікі запас ідэй, чаго мала ў маладых украінскіх паэтаў». І яшчэ: «За адзін свежы радок можна дараваць шмат дрэнных». І яшчэ: «Толькі тая паэзія добрая, якая — твая, а не перапеўная». Ну але ж і сапраўды мудрэц, гэты славуці не толькі на Бацькаўшчыне, але і ў асімі славянскім свеце Максім Тадзевіч!

...Нарэшце будзе гаварыць сам Шолахаў! Мы ўжо былі занепакоіліся: вось-вось, паводле графіка работы, выступленні закончацца, а яму слова не даюць. Няўжо адмовіўся? Няўжо нічога нам, маладым, не скажа? І вось — увага! У зале — абсалютная цішыня.

«Цяжка гаварыць пасля Сіманова. Ну, а пасля Ажаева хіба лягчэй? (Махнуў рукою. У зале рагатнулі.) Ажаеў цяпер дзярэ лыка з асфальту вуліцы Вароўскага, а пачаў калісьці драць далёка ад Масквы. (Намёк на пасадку Ажаева ў сакратарыяце СП СССР на вуліцы Вароўскага

і на яго многа хвалены раман «Далеко от Москвы».) З асфальту лыка не здзярэш. Вот, вот! (Ківае галавой і зноў махае рукою. Ці не нападзітку ён? Занадта ж неяк вольна пачуваецца?) Ёсць такая катэгорыя дзювок, якія не выходзяць замуж, — перастаркі. І ў літаратуры яны бываюць. Дык вось: не заставайцеся да старасці ў кароткіх дзіцячых штанцах. Абдымаю вас, дарагія людзі!» І працягнуў рукі да залы. Кіўнуў галавой і... пайшоў за кулісы. Коротка — і... і... Як бы нешта не тое. Расчараванне, ці што? Праз колькі хвілін па радах пайшла записка: «И кучу оных олухов Обнял т трибуны Шолохов».

Праз нейкія тыдні два «Літаратурная газета» надрукавала слова М. А. Шолахава на Усеаюзнай нарадзе маладых пісьменнікаў. Пазней яно ўвядзе ў 8-мы том яго псымрагота Збору твораў. Яно — і не яно, ці — не зусім яно. Абкарнана так, што засталася роўна дзіўна. Ні Сіманова, ні Ажаева, ні лыка, ні асфальту на вуліцы Вароўскага, ні дзювок-перастарак, — нічога не засталася. Затое дабавілася шмат трывіяльнай партыйна-савецкай рыторыкі. Вось і вер пасля гэтага газетным рэпартажам з месца падзеі! Калі б не быў сам сведкам і не мой запіс у нататніку — мог бы і паверыць, што так посна, так банальна сказаў сваё слова М. А. Шолахаў...

12 студзеня пачалася абмеркаванне творчасці маладых у семінарах. Усіх паэтаў падзялілі на восем груп. Мы, беларусы (Гаўрусёў, Макаль і я) трапілі ў апошнюю, восьмую, — пад кіраўніцтвам не надта шанаванага намі паэта-песенніка Льва Ашаніна... Абмеркаванне маіх вершаў ішло добра, спакойна, спагадліва, пакуль не ўзяўся за мяне Кучар. Дам слова пурпуроваму нататніку: «Не папанчалі мяне, як і тады, у 1953-м, у Мінску: з'есць з кішкамі! Во праекцыя на маю галаву!». Ну, давай, давай, Айзیک! Можна, папярхнешся наршэце. Але ж і гад! І сюды прыхаў з'есці мяне! Дома было мала». А. Куляшоў як майстар-прафесіянал зрабіў некалькі канкрэтных па маёй творчасці заўваг, але ад кучараўскай лютасці ні словам не абараніў. Ну, нічога. Мы ж не грузіны, не армяне, не татары... Мы — беларусы. Нас «паважаюць і любяць»...

У апошні дзень, вечарам, мне трэба было выступіць у ЦДЛ на сустрэчы чытачоў з маладымі паэтамі, удзельнікамі нарады. У вялікай каларыявай афішы значылася маё прозвішча, але хлопцы (Сцяпан і Артур) утаварылі махнуць рукою і дзеля гэтага не заставацца яшчэ на цэлы дзень, да заўтрашняга вечара, у Маскве. І я паехаў разам з імі дадому. Так і пачаўся ў мяне першая і апошняя магчымасць пачытаць свае вершы масквічам — болей за ўсё жыццё такога выпадку не надарылася.

2006

Друкуецца ў скарочы

▶ ВЕРШЫ

СЛОВЫ НІ ДЛЯ ЧАГО

Анатоль ІВАШЧАНКА

Спын

Каля Усходніх могілак сталіцы
штоночы валтузня і шмат машын.
Тут спын аўтобусаў з маскоўскае шашы
(няведама, як пад такое спіцца
тым, хто займеў тут свой заслужаны спачын).

Баулы, скрыні, кайстры і валізы,
чацэны, туарэгі, п'яны смех...
Ці скажучь вам пра шпосы там, унізе,
імёны, што прысыпаў надмагільны снег?..

Сівы туман плыве сабе з нізіны,
як той казаў, і быццам бачу я:
вось паўстае з астылых дамавінаў
былая сакаліная сям'я.

Усе ў выдатных чорных гарнітурах,
з метафізічным сумам у вачох
глядзяць на тых закладнікаў шоп-тураў,
што выгружаюць кілі кілек і панчо.

Вось Караткевіч на сваім пагосце
пацягвае бясконцы «Беламор»,
чакаючы кагось на асці, —
адзін з нямногіх, хто напраўду не памёр.

Ля агароджы Быкаў і Мулявін
гамоняць, пазіраючы на ўсход,
дзе каралеўны ходніку гуляюць,
шукваючы на задніцы прыгод.

А па начной шашы ляціць таксоўка,
падвозячы сталічных жыхароў.
На хвілю робіць спын ля стометру —
і пазірае з-за стырна сівы Харон...

Непадалёк ад могілак усходніх
дзяляняюць самадайкі аўтаспын,
а побач несупыны хэлаўін
запальвае нябачныя паходні
для тых, хто выйшаў з цесных дамавін...

Жывы

гляджу на свае далоні
чысцячы з іх зямлю
назіраю
як месцамі лопаецца скура
і ўтвараюцца новыя барозны
лініюў лёсу ў жыцця...

цякуць (насы, тасол, кран, вочы —
патрэбнае закрэсліць)
спакушае грэхлама
асцярожна, зверы,
зачыняюцца дзверы!
цяпер урытмаваны
дзеткамі, светлафорамі,
парадкам слоў у сказе,
набрынялы пагядамі,
разраджаюся ў нікуды;
інерцыя выпадковасцяў
трохі карэктне маршрут,
але Закон вяртае да ранейшае ростані...

медытацыя на пральную машыну
на перыферыі сну
сігнал выключэння
як кодавае слова
для сустрэчы з сабой...

«Будзем уважлівымі!» —
кажучь святар і светлафор.
Хто б і што ні казаў —
слухаю маці.

Мухі, пакакайце ішчэ
схдаць на мяне...

Творчаскі напал(м)

Пранізлівыя пахі
перадвечэрняй вуліцы
мяшаюцца ў пакоі

з сандалам напалам
карнізавыя птахі
глядзяць як трэніруецца
ў сваёй сабачай школе
хадзіць па эжэрдцы колі
ў той час як у пакоі
на коўзкім падваконні
павольна маркітуюцца
дзвюхногія і любуюцца
на галубоў і колі
ўдыхаючы сандал
P.S.
(яны іржучь бы коні
няіначай на прыколе
ці можа па ўколе
няўхільна павышаючы
мой творчаскі напал(м))

Дзеткі маршыруюць

Дзеткі маршыруюць
шыхтуюцца ў пары
бярэцца за ручкі
раз-два раз-два ац-два...
выхваецелька з фізкультурніцай
выводзяць дзетак на зарадку
фізкультурніца паперадзе —
паказвае куды бегчы дзе пералазіць
кажа да якой прыступкі можна ўзлезці
выхваецелька — замыкае. Чэ-
злыя вочкі
крытычна аглядаюць
стракатую калону...
дзетак шмат,
мо тры дзсяткі
дзеткі маршыруюць
заклаўшы рукі за галаву
з боку гэта выглядае алегарычна
але выхваецелька з фізкультурніцай
пра тое не ведаюць
як яны спраўляюцца бедныя
з такой вялікай групай? — шпэццуца мамкі
вельмі проста, паверце!
яны не ўмешваюцца
не перашкаджаюць дзейнічаць Закону
старажытнаму Закону зграі...
вось дзеткі пераадольваюць эжэрдзін
трэба ісці распяліўшы ручкі
як канатаходнік
спрытнейшыя засковаюць першыя
тых хто адстае ад тэмпу
хто не можа ітарка ўскочыць
падштурхоўваюць дзеткі з чаргі
незадаволены шытыць:
«Давай, давай же, залазь!» —
імітуючы раздражнёны голас
фізкультурніцы
фізкультурніца пляскае ў ладкі:
«В темпе, в темпе,
раз-два, раз-два»...
і вось тут —
на эжэрдзінцы,
на лясвічцы,
на гэтай дзетсадаўскай пляцоўцы
у іх як і ў нас
у нашых дзетак
забіваюцца ўласныя рытмы
і ўласныя жаданні.
Раз і назаўжды.

Ад тыгра да малпы

пракладаю свой шлях
на снах
патанана ў абдоймах неба
на птушых брыду слядах
на няз'едзеных крышках хлеба

пракладаю свой шлях
на днях
распісаных празрыстымі фарбамі
бачу дрэвы ў дарожных слупах
спаплянёныя стрэчнымі фарамі

пракладаю свой шлях
на касцях
улагоджваю гожжага зверга
у гарыках на святарных пнях
стыгне прысак змарнелае веры

пракладаю свой шлях праз пяскі
без кампасу ды зорнае мапы
нацянькі да чаканай ракі
па трыядах — ад тыгра да малпы

Сырадой

як добра зрэдку
пабачыць збоку
якім напраўду
усё тут ёсць
прачнуцца зранку
не торгоць жонку
і выйсці вонкі
нібыта госць

пракročыць паркам
звярнуць у арку
на лаўку ўзлезці
цяжкім катом
дастаць запалкі
раздзьмуць цыгарку
схаваюшы голаў у палітон

галінка гнецца
дзе тоўста — рвецца
назад — да шляху
пустой руля
не з гумы сэрца
усё мінецца
ды вырашаюць
не кулакі

між гэтых словаў
нямала ловаў
наставіў хтосьці
май рукой
жыцця палову
зліжа карова
набом дружую
бы сырадой

Бярозавік

«И может быть, я найду ту строку,
которую еще никто не прочел...»
Вольга Арэф'ева

абдымаю дрэва
прыхінаюся скронню да яго цела
слухаю наш супольны
старажытны пульс...
падыходзіць ззаду дачка
«тата тата што ты робіш?
табе дрэнна тата?»
«не, абдымі з таго боку.
слухай»...
укладаю яе пальчыкі
ў стыгматы бярозы.
«тата адкуль гэтая рана?»
«ад сякераў».
ёсць словы для чытання
слухання занатоўвання...
а ёсць — ні для чаго.
так, усё сапраўднае словы
ні для чаго...
дзядуля бярэ калаўрот
малаток бляшаныя жалабкі
свіруе дзірачкі
убівае жалабкі
падвязвае пластыкавыя бутэлькі...
дома нас чакае працэджаны бярозавік.
але дачка не п'е...

Так, Стакгольм

Так, я закахаўся ў цябе
з першага погляду
(сіхніце, гора-філолагі
і абароны маралі,
так, закахаўся),
а можа — яшчэ раней,
калі дзсяткі тваіх лепшых дзяцей
вітальна ўсміхаліся мне
са сценаў аэрапорту «Арланда»,
калі цудоўная Ан
везла нас у гатэль
і чамусьці хвалявалася,
хаця хвалявацца мусілі б мы,

бо гэта ж мы — інішлантнікі
(і вочы таксёра ў лютэрку
ўсміхаліся гэтак жа ветла,
як і ў людзей са сценаў).
Так, ты вельмі хутка завербаваў мяне
ў асабовы склад
сваіх неганаровых месціцаў,
знёс дах,
зрабіў лабатамію,
засяліўшы сроды рагатых чалавечкаў
з прапелерамі, скерамі, рудымі бародамі
і ў розных панчохах.
Так, ты адкрыў мне,
што нам з дзяцінства хлусілі,
быццам бы тут жыве
гарэзлівы абжора
ў поўным росквіце сіл,
які насамрэч апынуўся
дзіцячай шызафрэнзіяй.
Вось яна —
страшная праўда:
тут ненавідзяць Карлсана!
Так, ты усё змяшаў.
Гэты міні-Бабілон,
што скача па тваіх вулках,
насамрэч цалкам упарадкаваны:
кожнаму тут ужыўлены
мікрачыл з адмысловым заданнем
і нават сарока
ў дворыку нашага Арт-гатэлю
ведае, на якім суку ёй трэба серыць!..
Дарэчы, мяне пераследуе думка,
што мікрачыл ушыты і ў мяне.
(Так, гэта матрыца, куды трапляеш,
надкусцішы лакрыць!)
Так, Стакгольме,
пэўна, і я выконваю заданне,
а не проста бадзяюся ранкамі
на тваіх пустых прысадах
са збымчолм,
фоткаючы і так да дзірак зафотканыя
фрагменты:
вось заходжу ў маркет,
набываю асадку «Віс» за 7 кронаў,
сядаю ля кірхі
(унутры якой
на касе сядзіць
праколатая дзядучынка-гот,
(о майн Гот!)
а звонку,
абняўшы сцяну,
спіць нейкая ці то валацужка,
ці то проста прасветленая)
і пачынаю занатоўваць...

«Так, так, так, так...» —
шапчу я табе па-шведску.
«Дзякуй».

Але паслухай:
каму патрэбны гэты
наш з табою досвед?
Ты, у каго замест сэрцаў —
пальмяныя маторы,
не зробіць аніякіх высноў,
нават пражыўшы тут
некалькі жыццяў.
Гэтыя ёлуты свята вераць,
што ўсе вакол ім вінаватыя,
і нават ты.
Іх савецкія заточкі
адразу вытыркаюцца
ў тваіх стракатых натоўпах.
«Тут на ходу ёсць такая тема!..
Даруй ім.
І даруй мне за іх.
Так, Стакгольме,
адзінае, што мне застаецца,
вярнуўшыся ў свае цудоўныя гомлі,
якія гэтыя гомліны засяляюць, —
У-вэй.
Інакш мне даваліся б
стаць тэрарыстам...
Task, Stockholm.

13 (5)

ПЯТАЯ КАЛОНКА

ПАВАЯДАННЕ

Пятая калонка Марыі Мартысевіч

Ад сённяшняга дня вакол пятай старонкі «b» (з магчымым працягам на старонцы шостаі) будзе разгортвацца маладая беларуская літаратура большай ці меншай ступені правакатыўнасці. Яе мэты — унядрэнне і падарваць, хоць і ёсць надзеі, што некаторыя аўтары, якіх мы будзем прэзентаваць, проста гуляюць у вынашук. Напрыклад, літаратарка, якая падпісвае сваю іранічную прозу псеўданімам Анка Упала, унядрывалася ў фінал конкурсу маладых літаратараў імя Карласа Шэрмана (глядзі матэрыял НЧ «Літаратура на конкурснай аснове» ад 8 мая 2009 г.) і цалкам падарвала ўяўленне сябраў журы што да свайго іміджу, выступішы з сур'ёзным, па-майстэрску зробленым мастацкім перакладам. Гэты твор быў адзначаны спецыяльным прызам газет «НЧ», а цяпер у вас ёсць выдатная магчымасць ацаніць яго самастойна. Друкуем у назначаным скарачэнні. У наступных нумарах «b» мы працягнем знаёміць вас з творами пераможцаў конкурсу.

СКУРА

Руал Дал (Roald Dahl)

Руал Дал (Roald Dahl) (1916 — 1990) — брытанскі празаік нарвежскага паходжання. Быў асам Брытанскай Каралеўскай авіяцыі падчас другой сусветнай вайны. Пасля вайны стаў паспяховым пісьменнікам. Пісаў раманы і аповяданні для дзяцей і дарослых. Яго навулы славыцца чорным гумарам і нечаканымі развязкамі.

У тым годзе — 1946-ым — зіма затрымалася надоўга. Не гледзячы на тое, што шпоў красавік, ільдыны вецер гуляў па вуліцах горада, а па небе паўзлі снежныя хмары. Стары, якога звалі Дрыалі, шорхаў па тратуры вуліцы Рывалі. Змёрзлы і бездапаможны ён, як вожык, хаваў нос у занашанае чорнае паліто, па-над узнятым каўнерам былі бачныя толькі вочы і макаўка.

Адчыніліся дзверы кафе і запахла смажанай курыцай — страўнік адгукнуўся на гэта бальчым спазмам. Стары пайшоў далей, без цікавасці сузіраючы тавары на вітрынах: парфума, ядварныя гальштукі і кашулі, брыльянты, парцаліныя сервізы, антыкварная мэбля, кнігі ў выдатна аздобленых вокладах... А вось мастацкая галерэя. Яму заўжды падабаліся мастацкія галерэі. Тут, на вітрыне, было выстаўлена толькі адно палатно. Ён спыніўся паглядзець. Ужо было паварнуўся, каб ісці далей. Але затрымаўся, зірнуў назад і неспадзявана адчуў лёгкае хваляванне, штосьці варухнулася ў памяці, цымяная ўгадка пра нешта, падалося, што недзе некалі ён гэта ўжо бачыў. Ён паглядзеў ізноў. Гэта быў пейзаж: купка дрэваў звар'яцела хілілася ў адзін бок, нібыта ад жажлівага ветру, вакол крываля і круцілася неба. Да рамы была прышпіленая картка з подпісам: «Хаім Суцін (1894-1943)».

Дрыалі разгублена ўзіраўся ў карціну, не разумеючы, што менавіта падавалася ў ёй знаёмым. «Нібыта вар'ят мальяваў, — падумаў ён, — па-дзівацку неяк, але мне падабаецца... Хаім Суцін... Суцін...»

Гэта ж калмык, дальбог! — выкрыкнуў ён раптоўна, — Вось хто гэта! Карціна калмычка выстаўляецца ў найлепшай краме Парыжа! Падумаць толькі!

Стары шчыльнай прышпінуўся тварам да вітрыны. Ён памятаў хлопца. Так, памятаў даволі добра. Але калі яны маглі сутыкнуцца? З падрабязнасцямі было цяжка. Даўнавата гэта было. Наколькі даўно? Дваццаць? Ды не, болей, недзе трыццаць год таму... Чакайце хвілінку. Так — гэта было за год да вайны, першай сусветнай, у 1913-тым годзе. Дакладна. А гэты Суцін, гэты назірабны калмычок, замкнёны, задумлівы хлопец, які яму падабаўся, якое нават амаль любіў праз тое — іншая прычыны ён не бачыў, — што юнак умеў мальяваць.

«Дзіўна, — падумаў Дрыалі. — Як лёгка ўсё ўспомнілася, як

кожная ўгаданая дэталё адразу ж пацягнула за сабой іншы ўспаміны.»

Недарэчнасць з татуяванкай, напрыклад. Ну і дурасць яны тады зрабілі! З чаго ж усё пачалося? О так, аднойчы ён разбагацеў, дакладна, і купіў шмат віна. (Як цяпер памятае, увайшоў у майстэрню з пакункам бутэлек пад пахай. Хлопец сядзеў побач з мальбертам, а ягоная (Дрыалі) жонка стаяла пасярэдзіне пакоя — пазірвала для партрэта.

— Сёння мы будзем святкаваць, — сказаў ён. — Маленькае свята для нас траіх.

— Свята ў гонар чаго? — запытаўся хлопец, нават не ўзняўшы вачэй. — Вырасшыў развесціся з жонкай, каб яна магла выйсці за мяне?

— Не, — адказаў Дрыалі. — Сёння мы святкуем, бо мая праца пранесла мне валькія грошы.

— А мая не пранесла ніколькі. Таксама можам адзначыць.

— Як скажаш.

Дрыалі стаў ля стала, разгортваў пакунак. Ён стаміўся і хацеў дабрацца да віна. Дзевяць кліентаў за адзін дзень — гэта, вядома, добра, але для вачэй пыхельнае выпрабаванне. Ніколі раней ён не рабіў дзевяць. Дзевяць п'яных салдафонаў, і, што незвычайна, не менш за сем з іх змаглі заплаціць гатуоўкай. Гэта зрабіла яго надзвычайна багатым. Але на вачах праца адбілася жажліва. Вочы Дрыалі былі прыплюшчаныя ад стомы, на паверхні бялкоў праступіла чырвоная сетка.

Прыкладна на цалю за кожным вочным яблыкам было па кропцы, дзе канцэнтравалася боль. Але цяпер быў вечар, і ён быў багаты, што кажучы валахаты, а ў пакунку — тры бутэлькі: адна — для жонкі, другая — для сябра, трэцяя — для сябе. Ён знайшоў каркоўнік і павыцігваў коркі з бутэлек, кожная з іх зрабіла маленькі «хлоп», калі пакідала рыльца.

Хлопец адслюў пэндзаль убок. — Божухна! — сказаў ён. — Як можна працаваць у такіх умовах?

Дзевяць падышла паглядзець на малюнак. Дрыалі — таксама, у адной руцэ трымаючы бутэльку, у другой — шклянку.

— Не! — закрычыў хлопец, раптоўна прыйшоўшы ў лютасць. — Нельга!

Ён сарваў палатно з мальберта і разгарнуў да сцяны. Але Дрыалі паспеў яго убачыць.

— Мне падабаецца.

— Гэта пачварна.

— Чароўна. Як і астатнія твае працы. Проста чароўныя. Я ў захапленні ад усё.

— Праблема ў тым, — нахмурыўся хлопец, — што ім нельга харчавацца, для страўніка ніякай карысці.

У лобым выпадку яны чароўныя.

Дрыалі працягнуў яму куфаль, поўны светла-бурштынавага віна.

— Выпі, гэта зробіць цябе шчаслівым.

«Ніколі, — падумаў ён, — я не сустракаў чалавека больш няшчаснага, і твара больш змрочнага.»

Сем месяцаў таму ён звярнуў на яго ўвагу ў кавярні, бо хлопец піў у самаце і вылядаў, як расец ці нейкі азгіт. Дрыалі падсеў за ягоны сталец і загаварыў.

— Ты рускі?

— Так.

— Адкуль будзеш?

— Менск.

Дрыалі падскочыў, каб абняць яго і закрычыў, што таксама нарадзіўся ў гэтым горадзе.

— Дакладней не зусім Менск, — дадаў хлопец, — але даволі блізка.

— Адкуль?

— Смілавічы, гэта ў васемнаццаці вёрстах.

— Смілавічы! — крыкнуў Дрыалі, адбімаючы яго зноў. — Калі я быў маленькі, быў там некалькі разоў!

Ён прысеў, з заміланнем разглядаючы твар новага знаёмага. «З выгляду ты не падобны да заходняга расееца. Хутчэй татарын, ці калмык. Выкаланы калмык.»

Цяпер у майстэрні Дрыалі зноў разглядаў хлопца: той узяў шклянку і, перакуліўшы, уліў яе змесціва сабе ў горта. Так, у яго сапраўды быў калмыцкі твар, вельмі шырокі, з звысокімі скуламі і буйным пляскаватым носам. Адаптыраныя вушы рабілі твар шчыра больш шырокім. Да таго ж у яго было вузкія вочы, чорныя валасы, тоўстыя, незадаволена выгнутыя калмыцкія вусны, але вась рукі... Рукі кожны раз здзіўлялі, такія мініяцюрныя і белыя, як у паненкі, з маленькімі тонкімі пальцамі.

— Налі мне яшчэ, — папрасіў хлопец. — Калі ўжо мы святкуем, дык давай зробім гэта як мае быць.

Дрыалі разліў віно па шклянках і сеў на крэсла. Хлопец — на старую канапу побач з жонкай Дрыалі. Бутэлькі паставілі паміж імі на падлогу.

— Сёння будзем піць, пакуль не лопнем, — сказаў Дрыалі. — Я

дзіка багаты. Думаю, можа, мне варта пайсці і набыць яшчэ некалькі бутэлек. Толькі не ведаю, колькі.

— Бяры шэсць, — параіў хлопец. — Дзве на кожнага.

— Добра, зараз здабуду.

— Я табе дапамагу.

У бліжэйшым бары Дрыалі купіў шэсць бутэлек белага віна і прынес у майстэрню. Паставілі іх на падлогу ў два шэрагі, Дрыалі адкаркаваў усё шэсць. Яны селі зноў і працягнулі піць.

— Толькі вельмі заможныя людзі, — заўважыў Дрыалі, могуць дазволіць сабе святкаваць гэтак!

— Так і ёсць, — падтрымаў хлопец. — Ты згодная, Жазі?

— Вядома.

— Жазі, ты як?

— Нармальна.

— Пойдзеш ад Дрыалі, каб ажаніцца са мной?

— Не.

— Цудоўнае віно, — адзначыў Дрыалі, — Добра п'ецца.

Праз пэўны час ён узяўся, каб уключыць святло. Было дзіўна бачыць, што ногі пайшлі разам з ім, асабліва таму, што ён не адчуваў, як яны дакралаюцца да падлогі. Гэта выклікала прыемнае адзуданне лунання ў паветры. Потым ён пачаў хадзіць па пакоі, пішком кідаючы позіркі на карціны, прыстаўленыя да сцен.

— Паслухай, — сказаў ён пасля доўгай паўзы. — Я сёе-тое прыдумаў.

Дрыалі прайшоў праз пакой да канапы і стаў, злёгка пахістваючыся.

— П-паслухай, мой калмычок.

— Ну, што?

— Я прыдумаў геніяльную рэч.

Ты слухаеш, увогуле?

— Я слухаю Жазі.

— Ты мяне паслухай, калі ласка. Ты мой сябар, мой брыдкі калмычок з Менску, і ты для мяне такі мастак, што я хацеў бы мець тваю карціну, прыгожую карціну...

— Бяры ўсе. Усе, што знойдзеш, толькі не перашкаджай мне размаўляць з тваёй жонкай.

— Ды не, не, ты толькі паслухай. Я маю на ўвазе карціну, якая б засталася са мной назаўжды...

Куды б я не пайшоў... што не здарылася... заўсёды са мной... карціна, намалёваная табой.

Ён падышоў бліжэй і патрос хлопца за калена. «Ну, паслухай мяне, калі ласка.»

— Выслухай яго, — сказала дзевяцьчына.

— Вось што. Намалой карціну на маёй скуры, на спіне. А паверх таго, што намалюеш, зрабі татуаж, каб яна засталася там назаўжды.

— Ты ашалеў.

— Я пакажу табе, як рабіць тату. Гэта лёгка. Нават дзіця зможа.

— Я не дзіця.

— Ну, калі ласка.

— Ты вар'ят. Што ты ад мяне хочаш? — Мастак паглядзеў у вочы, цёмныя, бліскучыя ад віна вочы суразмоўцы. — Што, напяралі бы б, табе трэба?

— Ты б лёгка мог гэта зрабіць! Мог бы!

— Татуяванку маеш на ўвазе?

— Так, татуяванку! За дзве хвілінкі цябе навучу!

— Немагчыма!

— Па-твойму, я не ведаю, пра што кажу?

— Я проста думаю, — сказаў хлопец, — Што ты п'яны, і ідзі ў цябе такія самыя.

— Жазі магла б палазіраваць, а ты б яе намальяваў на маёй спіне. Я што, не маю права мець партрэт жонкі на спіне?

— Жазі?

— Так. — Дрыалі ведаў, што варта яму ўзгадаць жонку, як цёмныя вусны хлопца перастануць быць такімі суровымі, і ён завагаецца.

— Не, — сказала дзевяцьчына.

— Жазі, мілая, калі ласка. Дапі гатуоўку бутэльку — і ты пагаднешся. Ізя проста сугал, ніколі ў жыцці мне не прыходзіла ў галаву нічога лепей!

— Якая ідэя?

— Каб ён намальяваў цябе ў мяне на спіне. Няўжо нельга?

— Мяне?

— У аголеным выглядзе, — удакладніў хлопец, — Тады ідзі нішто сабе.

— Толькі не голай, — не пагадзілася дзевяцьчына.

— Ідзя супер, — паўтарыў Дрыалі.

— Ідзя, чорт яе бяры, ідыёцкая, — запярэчыла дзевяцьчына.

— Так ці інакш, гэта ідэя, — сказаў хлопец. — Ідзя, якая патрабуе, каб яе адзначылі.

Яны распілі яшчэ адну бутэльку. Затым хлопец сказаў:

— Нічога не атрымаецца. Я, напэўна, не здолеем зрабіць тату. Лепей проста намалюю гэты партрэт у цябе на спіне, і ён будзе з табой, пакуль ты не прынеш ванну і не змыеш яго. Калі ты ўвогуле больш не будзеш мыцца, ён застаецца з табой назаўсёды, да канца тваёй дзеі.

— Не, — адказаў Дрыалі.

— Так, і ў той дзень, калі ты вырашыш памыцца, я буду ведаць, што мая карціна табе болей не патрэбная. Пагляджу, наколькі ты цэнніш маё мастацтва.

— Мне гэты вар'янт не даспадобы, — умяшалася дзевяцьчына. — Ён у такім захапленні ад твайго мастацтва, што шмат гадоў не будзе мыцца. Лепей ужо татуаж, але не ў горым выглядзе.

— Тады толькі твар, — сказаў Дрыалі.

— У мяне не атрымаецца.

— Гэта надзвычай лёгка. Бяруся навучыць цябе за дзве хвілінкі. Вось паглядзіш. Зараз дастану прылады. Іголки і атрамант. Там шмат розных колераў. Столькі ж колераў, колькі ў цябе фарбаў, і яны нашмат прыгажэйшыя...

— Немагчыма.

— У мяне шмат атраманту.

Жазі, хіба ў мяне няма вялікай колькасці атраманту розных колераў?

— Ёсць.

— Вось убачыш, — сказаў Дрыалі. — Зараз прынесу.

Ён узяўся за крэсла і мэтанакіраванай, хоць і няшчэрднай хадой, падаўся з пакоя.

Праз паўгадзіны Дрыалі вярнуўся, размахваючы карычневай валізаў, крыкнуў: «Я ўсё прынес!»

Тут, у торбе, усе прылады для тату! Паставіў валізу на стол, адчыніў і павыцігваў электрычныя іголки і маленькія бутэлеккі каліаровых чарнілаў. Уключыў іголку і націснуў на гузік. Іголка загула, верхняя яе частка стала мякка і бівраваць уверх-уніз. Мастак скінуў куртку і закатаў рукаў.

«Цяпер сачы за тым, што я буду рабіць, пакажу табе, наколькі гэта проста. Зрабіо малюнак на руцэ, вась тут.»

Ягонае перадплечча ўжо было прыкрытае блакітнымі значкамі, але ён адшукаў каштоўны лапак чыстай скуры, каб паказаць, як гэта робіцца.

Хлопец быў заінтрыгаваны.

— Давай я паспрабую на тваёй руцэ.

Прыладай, якая гула, як пчала, ён правёў блакітныя лініі на руцэ Дрыалі.

ПЯТАЯ КАЛОНКА

14 (6)

— Гэта проста. Падобна да малявання чарнільнай асадкай. Розніцы аніякай, апроч таго, што гэта марудней.

— Няма тут нічога складанага. Ты гатовы? Можам пачынаць?

— Зараз жа.

— Так, мадэль! — крыкнуў Дрыалі. — Хадзі сюды, Жазі! — Ён нецвяроза хістаўся па пакоі ў запале, аддаючы распараджэнні, падобны да дзіця, якое рыхтуецца да нейкай захапляльнай гульні. — Куды ты хочаш, каб яна стала?

— Няхай становіцца каля туалета, распусціць валасы па плячых і возьме грабянец. Намалюю, як яна расчэсвае валасы.

— Грандыёзна, ты геній!

Дзяўчына, не выпускаючы з рук шклянкі з віном, неахотна прайшла да туалетага століка.

Дрыалі сцягнуў кашулю і вылез са штаноў. З вобраткі на ім засталіся толькі майткі, шкарпэткі і пантофлі. Ён стаў крэху хістаючыся, цела драбнаватае, мускулістае, беласкурае і амаль безвалосае. «Ціпер... — сказаў ён, — я палатно. Куды ты мяне змесціш!»

— Як заўжды, на мальберт.

— Ты ў сваім розуме? Я ж палатно!

— Адпаведна запрашаю на мальберт, туды, дзе ты і павінны быць.

— Але якім чынам?

— Дык ты палатно, ці не?

— Зразумела, палатно. Ужо пачынаю сабе адчуваць цалкам палатнаю.

— Тады, калі ласка, на мальберт. Складанасціў тут не мусіць быць.

— Сур'ёзна, гэта немагчыма.

— Добра, сядзі на крэсла, задам наперад. Так ты зможац пакаласці сваю п'яную галаву на спінку. Паспяшайся, бо я ўжо пачынаю.

— Я гатовы. Чакаю.

— Спачатку, — сказаў хлопц, — я намаляю звычайную карціну. Потым, калі яна мяне задавоўць, паверх зраблю татаж. — Шырокім пэндзлем ён пачаў маляваць на голай скуры.

— А-яі! — закрычаў Дрыалі.

— Гіганці вуспен маршыруе па майей спіне!

— Цішай! Сядзі ціха! — Хлопец імкліва клаў празрыстыя, каб потым не заміналі рабіць тату, мазі блаткігнай акарвалі. Як толькі ён пачаў маляваць, ягонае засяроджанае няк выцесніла сабой нецвярозаасць. Мазі ён клаў хуткімі ўдарамі пэндзля, трымаючы запясе нерухома, і меней чым за паўгадзіны малюнак быў скончаны.

— Вось і ўсё, — сказаў ён дзяўчыне, якая вярнулася на канапу, легла і адразу ж заснула.

Голка гула і не спыняла працу яшчэ доўга пасля нальходу раніцы. Дрыалі ўзгадаў, што, калі хлопц адпшоў і прамовіў «Агова», за вокнамі ўжо зусім развіццела, і было чуваць, як людзі ішлі на працу.

— Хачу бачыць, што атрымалася, — сказаў Дрыалі.

Мастак патрымаў лустэрка пад вуглом, і Дрыалі выгнуў шыю, каб паглядзець.

— Сю! — выгукнуў ён.

Відовішча было дзівоснае. Уся спіна, ад верху плячэй да самага нізу зіхачела фарбамі: і залатай, і зялёнай, і блакітнай, і чорнай, і пурпурнай. Татаж быў накладзены так шчыльна, што выглядаў практычна намаляваным алеем.

Хлопец як мага больш дакладна трымаўся лініяў пэндзля і надзвычай удала пабудоваў кампазіцыю: так, што выгін спіны і выступ лапатак пайшоў малюнку

Алена Казлова (Анка Упала) нарадзілася ў 1981 г. у Магілёве. Скончыла факультэт замежных моваў МДУ ім А.А. Куляшова. Жыве ў Магілёве, працуе журналісткай.

на карысць. Да таго ж, пры ўсёй маруднасці працэсу, ён некаг здолее дасягнуць непасрэднасці. Партрэт атрымаўся даволі жывым. Акурат у той самай вывернутай пакутлівай манеры, адметнай для Суціна. Не проста партрэт, а хутчэй сдохлены настрой: твар малалі смутны і п'янаваты, фон віецца вакол галавы вялікай колькасцю цёмна-зялёных завітоў.

— Невергодна!

— Мне і самому падабаецца. — Хлопец адступіў на крок, крытычна сузіраючы малюнак. — Ведаеш, — дадаў ён, — думаю, ён варты таго, каб я паставіў свой подпіс.

Ізноў узяўшы джала, мастак вывеў сваё імя з правага боку, над тым месцам, дзе была нырка Дрыалі.

Стары, якога звалі Дрыалі, стаў у своеасаблівым стане трансу, утаропіўшыся ў карціну на вітрыне мастацкай галерэі. Усё гэта было так даўно, нібыта адбывалася ў мінулыя жыцці.

А мастак... Што з ім здарылася? Ціпер Дрыалі здолеў узгадаць: пасля таго, як вярнуўся з вайны, першай сусветнай, ён сумаваў па хлопцы і пятаўся ў Жазі пра яго:

— Дзе мой калмычок?

— З'ехаў, — адказала яна. — Не ведаю, куды, але чула, што ўладальнік галерэі адправіў яго ў Сэрэ, каб ён маляваў больш.

— Магчыма, ён вернецца?

— Магчыма. Хто ведае?

Гэта быў апошні раз, калі яны ўзгадалі пра яго ў размове. Неўзабаве яны пераехалі ў Гаўр, дзе было больш маракоў і справы ішлі лепей. Стары ўсімхнуўся, узгадаўшы Гаўр. Гэта былі прыемныя гадзі, час паміж войнамi. Маленькі салон каля доку, утуліва пакойчыкі, і заўжды багата працы: кожны дзень прыходзілі тры-чатыры, а то і пяць маракоў, якія хацелі тутуіроўку на плячы. Сапраўды добрыя часы...

Потым пачалася другая сусветная, і забліў Жазі, і прышлі немцы, і гэта быў канец для ягонага бізнесу. Пасля гэтага ўжо нікто не хацеў малюнаў на плячых. І на той момант ён ужо быў занадта стары для якой-небудзь іншай працы. У роспачы ён вярнуўся ў Парыж, спадзеючыся на тое, што ў вялікім горадзе справы пойдуч лепш, але памыліўся.

Ціпер, як вайна скончылася, у яго не засталася ні сілаў, ні прыядаў. Не так проста старому чалавеку знайсці выйсце, асабліва пры ўмове, што прасіць міласціну яму не даспадобы. Але чым яшчэ можна было жывіцца?

Паддаўшыся раптоўнаму імпульсу, Дрыалі павярнуўся, штурхнуў дзверы ў галерэю і ўвайшоў.

Гэта быў доўгі пакой з тоўстым дываном віннага колеру. Божа, які прыгожы і цёплы! І ўсе гэтыя людзі хадзілі і разглядалі карціны, ахайныя і прыстойныя наведвальнікі, кожны трымаў у руцэ каталог. Дрыалі стаў перад дзвярмамі, нервова разважаючы, ці хоціць яму адвагі зрабіць яшчэ адзін крок наперад. Але раней, чым ён наважыўся, пачуў голас: «Што вам трэба?»

Дрыалі застыў.

— Калі вам не цяжка, — сказаў спадар, — выйдзеце вон з майей галерэі!

— Мне нельга паглядзець на карціны?

— Я вас папрасіў выйсці.

Нечаканая знягта не на жарт разлазала.

— Давайце не будзем ствараць праблем, — шыпеў спадар. — Калі ласка, на выхад.

Пухляк белай лапай ён схпіў Дрыалі за руку і настойліва пачаў выпіхваць таго за дзверы. І тут Дрыалі сарваўся:

— Рукі прыбрыры ад мяне! — Ягоны голас празвінеў вават і канцы галерэі, і наведвальнікі здрыгануліся. — У мяне таксама!..

— крыкнуў Дрыалі, — у мяне таксама ёсць карціна гэтага мастака! Ён быў майм сябрам, і ў мяне ёсць карціна, якую ён мне падарыў!

— Некай вар'ят.

— Псіх, проста трызніць.

— Хто-небудзь, выклічце паліцыю!

Дрыалі раптоўна выкруціўся з рук, якія яго трымалі, і, пакуль яго не паспелі схпіць ізноў, ірвануў уздоўж галерэі з крыкам «Я пакажу вам! Пакажу вам! Пакажу вам!» Ён садраў з сябе паліто, затым — камізэльку і кашулю і павярнуўся да людзей тат, каб была бачная яго голая спіна.

— Вы бачыце? Вось яна!

У залі раптоўна ўсталявалася напружаная цішыня. Шакаваныя людзі нерухома глядзелі на тое, што ён рабіў. Глядзелі на татуяванку. Яна ўсё яшчэ была там. Колеры не пабліжклі, але спіна старога цяпер была худзейшай, лапаткі вытыраліся болей, і праз гэта карціна выглядала недарочна зморшчанай і памятай.

Хтосьці сказаў: «Божа, але ж гэта праўда!»

Усхваляваныя людзі рушылі наперад, каб паглядзець, загаманілі.

— Беспамылкова!

— Ягонае ранняя тэхніка, так?

— Ашаламляльна, ашаламляльна!

— Паглядзіце, яна падпісаная!

— Разгарніце плечы, дружка, каб карціна нацягнулася.

— Старая... Калі яна была зробленая?

— У 1913-тым, — сказаў Дрыалі, не паварочваючыся. — Увосень 1913-та.

— Хто навучыў Суціна рабіць тату?

— Я.

— А жанчына хто?

— Гэта мая жонка.

Уладальнік галерэі праціскаўся праз натоўп да Дрыалі. Ціпер ён быў лагодны, надзвычай засяроджаны, на твары — усмешка.

— Месье, — сказаў ён. — Я яе купляю.

Дрыалі мог бачыць, як трэсліся тлустыя складкі на твары, калі ён адкрываў рот.

— Кажу: «Я купляю яе, месье!»

— Як вы можаце яе купіць?

— запытаўся Дрыалі ціха.

— Даю за яе дзвесце тысячяў франкаў.

Вочы дылера былі маленькімі і цёмнымі, ноздры пачалі раздымувацца.

— Не рабіце гэтага! — выгукнуў хтосьці з натоўпу. — Яна ў дваццаць разоў даражэйшая!

Дрыалі адкрыў рот, каб штысоці сказаць, і не знайшоў слоў... Потым ізноў адкрыў і марудна вымавіў:

— Але якім чынам я магу яе прадаць?

У ягоным голасе адчувалася сусветная туга.

— Паслухайце, — сказаў дылер, наблізіўшыся. — Я вам дапамагу, зраблю вас багатым. Наконт карціны мы з вамі зможам дамовіцца ў прыватным парадку, так ці не?

Дрыалі разгублена глядзеў на яго спалоханымі вачыма.

— Але як вы яе купіце, месье?

— Што вы зробіце з ёй, калі купіце? Дзе будзеце захоўваць?

Дылер пастукаў сабе па пераносі тоўстым белым пальцам.

— Падобна на тое, — сказаў ён, — што калі я набываю карціну, то набываю і вас таксама. Гэта нейкім чынам не зусім зручна...

— Ён зрабіў паўзу і зноў пастукаў сабе на носе. Сама па сабе карціна не вартая нічога, пакуль вы не памерлі. Колькі вам гадоў, дружка?

— Шэсцьдзесят адзін

— Але здароўе, відаць, не самае лепшае.

Дылер адпусціў свой нос і агледзеў Дрыалі з галавы да пяц, уважліва, як фермер аглянева старога кая.

— Мне гэта не падабаецца, — сказаў Дрыалі, незаўважна адусянуўшыся.

Ён адступіўся проста ў абдымкі да нейкага высокага спадача, які выпягнуў рукі і далікатна схпіў яго за плечы.

— Паслухаце, дружка, — сказаў незнаёмец, усё яшчэ ўсімхаючыся, — вы любіце плаваць і загараць?

Дрыалі паглядзеў на яго збянтэжана.

— Вы любіце добраю ежу і чырвонае віно з вінаграднікаў замка Бардо?

Спадар усё яшчэ ўсімхаўся, паказваючы здаровае белыя зубы. Словы ён вымаўляў мякка і праніклёна, рука ў пальчатцы ляжала на плячы Дрыалі.

— Ну... так, — адказаў Дрыалі, усё яшчэ збіты пантальку, — вядома.

— А кампанія прыгожых жанчын?

— Чаму не?

— А пампушка-манікюрка, якая б клапацілася пра вашыя пазногці?

Хтосьці ў натоўпе хіхікнуў.

— А званочак каля вашага шыю, каб выклікаць пакаёўку са зняданкам? Вы б гэтага хацелі, мой дружка? Вас гэта прываблівае?

Дрыалі моўчкі глядзеў на яго.

— Рэч у тым, што я — уладальнік гатэля «Брыстоль» у Канах. Запрашаю вас туды жыць у раскошы і камфорце да канца вашых дзён!

Дрыалі глядзеў на гэтага высокага спадача ў жоўтых пальчатках з недаверам.

— Ідэя камічная, — вымавіў ён марудна.

— Гэй, пачакайце! — умяшаўся дылер. — Слухайце сюды, дзядуля. Вось рашэнне нашай праблемы: я куплю карціну і найму хірурга, які выража скуру ў вас са спіны. Вы зможаце іці куды хочаце і распараджацца вялікімі грошамі, якія я вам заплачу!

— Без скуры на спіне?

— Не, не, калі ласка! Вы не так зразумелі. Хірург прышые новае кавалак скуры на месца старога. Гэта проста.

— Хіба ён можа такое зрабіць?

— А нічога асаблівага ў гэтым няма.

— Немагчыма! — сказаў спадар у жоўтых пальчатках. — Ён занадта стары, каб перанесці такую вялікую перасадку скуры. Гэта яго заб'е. Гэта заб'е вас, дружка!

— Гэта заб'е мяне?

— Натуральна. Вы не выжывеце. Застанецца толькі карціна.

— Божа літасцівы! — крыкнуў Дрыалі.

Рука ў ярка-жоўтай пальчатцы зноў паляпала Дрыалі па плячы.

— Ну, — казаў спадар, расцягваючы рот у безалаўды усмешцы, — вы і я зараз пойдзем добра павячэраем і яшчэ пагамонім пра гэтую справу. Як вам прапанава? Хочаце есці?

Дрыалі слухаў яго, насупіўшы бровы. Яму не падабалася доўгая гнуткая шыя гэтага фалэта і тое, які ён па-змяінаму выпягаў яе наперад, калі штысоці казаў.

— Смажаная чакка і сухое шамбэртэн, — працягваў спадар. Словы ён вымаўляў з асаблівым націскам, глыбока і сакавіта, смакуючы кожнае. — І, магчыма, суфле з каштанаў, лёгкае і далікатнае.

Дрыалі ўзвёў вочы да столі, ягоныя вусны сталі бязвольнымі і вільготнымі. Бачна было, што гаротны стары ажно захлаблеца сільнай.

— Як вы хочаце, каб для вас пасмажылі качку? — працягваў спадар, — моцна, да залацістай скарынкі, ці ка...

— Я іду, — хутка сказаў Дрыалі. Ён ужо падабраў з падлогі кашулю і рашуча нацягваў яе на сябе праз галаву. — Пачакайце мяне, месье, я іду з вамі!

Літаральна праз хвіліну яго і ягонага новага знаёма ўжо не было ў галерэі.

Не больш чым праз некалькі тыдняў на аўкцыёне ў Буэнас-Айрысе ўсплыла карціна Суціна: выкананы ў незвычайнай манеры жаночы партрэт, змешчаны ў цудоўную раму і пакрыты дарагім лакам. Гэта і той факт, што ў Канах няма гатэлю «Брыстоль», прымушаюць крыху насцяроўвацца і памаліцца за здароўе старога. І моцна спадзявацца на тое, што дзе ён цяпер не знаходзіўся, пампушка-манікюрка паліруе ягоныя пазногці, а пакаёўка прыносіць зранку сніданак у ложка.

Пераклад з англійскай мовы Алена Казлова (Анка Упала)

15 (7)

ПРОЗА

▶ АПОВЕДЫ

ДАБРАНАЧ, КАХАНАЯ

Усевалод СЦЕБУРАКА

ПЕРАЖЫЦЬ СВЯТОГА ВАЛЯНЦІНА

...Прачунца рана ранкам, зірнуць у вакно і пабачыць ясны дзень, пабачыць сняжок, што блішчыць на лёгкім марозці. Удыхнуць поўныя грудзі, затрымаць дых і глядзець у далечыню... Пакінуць фортку расчыненай і пайсці зрабіць каву. Вярнуцца да вакна, падставіць твар пад ласкавыя промні сонца, зрабіць першы глыток і не запаліць... Усмійнуцца сабаку, які рады вам, як ніхто іншы на ўсім гэтым свеце, рады нават зранку... Прызнацца сабе, што і вы радыя яму, бо ён шчыры і кожны ягоны дзень — гэта прызнанне ў любові да вас. Выйсці з ім на двор у ірваных хатніх джынсах і куртцы, накінутай на саколку, уздыгнуць ад холоду і пазяхнуць, зліпаць снежку і шпурнуць з усяе моцы...

Вярнуцца дахаць, дапіць каву, памыцца і перарабіць за колькі гадзін усю хатнюю справу, што няўмольна назапашвалася на працягу месяца і наводзіла скруху нават адной толькі думкай аб сабе. Працаваць, атрымліваць асалоду ад кожнай хвіліны, проста ад таго, што дыхаеш, адчуваеш сваё паслухмянае цела, думаць пра добрае... Зрабіць прыборку, выкінуць смецце, пасыпаць белы абрус, перавесіць фіранкі, памяншы месцамі карціны і змяніць фота ў рамцы на пісьмовым сталі... Выпадкава знайсці ў сакратары калісьці важныя, а цяпер проста незразумелыя паперы, рахункі, чэкі, паштоўкі старых сяброў, гарантыйныя квіткі на рэчы, якія ўжо даўна адслужылі сваё... Засумаваць. Уключыць музыку. Доўга шукаць, амаль перадумаць... і ўсё ж уключыць! Нібы на пакліканні, што-небудзь адтуль, з юнацтва, калі сэрца салодка замірала і, збіваючыся з рытму, збігала ў пяты ад аднаго погляду ўбок смешнай дзячынкі і паралельнага класа. Не думаць пра тое, што яна ўжо карова і разведзеная, проста пасміхнуцца мінуламу.

Улеці ў ванну і, лежачы ў пене, узгадаць і марыць. Выйсці чыста паголеным і памаладзец гадзі на пяць. Падміргнуць лостэрку і адзначыць пра сябе, што калі не піць і выспацца, то ў адлюстраванні цябе сустрэне цалкам нармальны персанж... Затым пайсці на працу і там не вымагаць, а сыходзіць з пачуццём задавальнення і шчырым здзіўленнем, што гэтак, аказваецца, яшчэ бывае...

Ісці па вулках свайго горада і не спяшацца сесці ў машынку. Ісці і разглядаць усё як турыст, што трапіў на гэтыя вуліцы ўпершыню. Прыйсці да высновы, што места зусім нічога сабе і жыць можна... Пасля ў бары на рагу сустрэць добрага сябра і выпіць кавы, паразмаўляць пра дробязі і чужых дзяцей, што хутка растуць...

Вярнуцца ўвечары дахаць... Моўчкі пацухаць за вухам сабаку і, не распрагнаючыся, стомлена

плюхнуцца ў фатэль, ціхенька ўключыць радыё і зірнуць у тое ж, але ўжо цёмнае вакно. Пабачыць агеньчыкі ў далёкіх і блізкіх будынках, унізе — самаходы, што спяваюцца адвезці дамоў сваіх гаспадароў, аглядзецца навокал... Падняцца, даставіць прыхаваную да нагоды і цудам яшчэ нераспітую пляшку каньяку... Зварыць кавы, удыхнуць тонкі пах з бакала, выпіць, напляваўшы на акалічнасці, вялікі глыток, і тут ужо запаліць ад душы, пускаючы дым у нерухомае паветра перад сабой... Наліць яшчэ і з пяшчотай і болей падумаць пра яе, тую, дзеля якой, па сутнасці, калі прызнацца шчыра, усё і рабілася сёння з самага ранку; пра яе, якая за сотні кіламетраў у іншым горадзе таксама пражыла сваё 14 лютага...

Сядзець да глухой ночы, запаліць свечку і глядзець у цемру, дапіць каньяк і халодную каву, прыбраць рэшткі банкету на адну персону... Легчы ў такі вялікі для цябе аднаго жока і, перад тым, як заплюшчыць вочы, сказаць усьлях, так, нібы яна побач і адольная пачуць твай шэпт: «Дабранач, каханая. З днём святога Валянціна»...

АЛЬФА І ЧАРАВІЧКІ

У пэўны час мой бацька з тэрапеўта перакваліфікаваўся ў эндаскапіста і распачаў працаваць з новай тэхнікай у выглядзе разнастайных зондаў. Медычныя прычындалы мелі непрыемную асаблівасць псавацца і патрабавалі рамонт, які рабілі не бліжэй як у «кальсыны рэвалюцыі» — Ленінградзе. Заадно, там жа праходзілі і курсы па павышэнні новай бацькавай кваліфікацыі. І ён досыць часта наведваў «паўночную Пальміру».

Найбольшыя выгоды з ягоных камандзіровак мелі мы з братам. Нам штурхаву перападала безліч цацак і прэзентаў: пачынаючы ад дэфіцэтных у нас плятках з цікавымі казкам вытворчасці «Ленінградскай студыі гуказапісу» ды заканчваючы дартсам, лядячнай чыгункай і арбалетам.

Аднойчы, пасля чарговага вяртання, разбіраючы пакункі (як усё дзеш, пачынаючы з найбуйнейшага), мы з братам лёталі па хаце, гучна выказваючы свае эмоцыі. Бацька, які назіраў за гэтым вэрхалам, моўчкі раптам схіліўся, падняў з падлогі зусім невялікую шэранькую кардонную пушку і працягнуў яе нам...

Усе цацкі былі паадкіданыя, бо на дне той, скруціўшыся на шаліку, ляжаў маленькі шчанючок і салодка спаў.

Ці варта казаць, што новы жыхар нашай кватэры стаў самым любімым і прыцягнутым усю нашу ўвагу і заняў вольны час. Для бацькоў жа спаніэль Альфа ператварыўся ў трэцяга капрызнага дзіцёнка. Як высветлілася, да палявання сабака не меў аніякага інтарэсу, хварэў не меней за нас, ёў пераборліва, як кароль, і палюбіў спаць выключна на бацькоўскім ложку ў спальні.

Але ж усё гэта было дробязмі ў параўнанні з адным выбітным яго выкрутасам.

На той час я ўжо меў непрыемны абывацкі дзён на гідзень зрання атрымліваць веды ў бліжэйшай да нашага дому СІП №2 горада Жлобіна. Мой жа малодшы браток пры гэтым шчасліва бавіў вольны час дома — пры цацках, тэлеку і цюці. Застаючыся дома, шкоды брат і сабака прыносілі звычайна адволькава, і, што хараша, у сукунтасці значна менш, чым паасобку. Высветлілася гэта акалічнасць, калі аднойчы Тольск, засумаваўшы ў кампаніі Альфы, пайшоў сустракаць мяне са школі.

Выбегшы пасля якіх тыхароў урокаў з будынку, я пабачыў малага на зрэліх у двары — ужо тады чарвячок прадчування непапраўнага варухнуўся ў мяне недзе пад левай нагруднай кішэняй сіняга ферменнага спінажачка. Сам незалежна-бесклапотны выгляд брата пацвярджаў горшыя думкі — незаважаныя шпуркі і несметрычна зашпленены гузікі на кашулі яскрава сведчылі пра тое, што з хаты выйшаў ён цалкам самастойна і пакінуў яе на сваю сяброўку Альфу!!! Зразумеўшы, што наступствы безумоўна не прымусяць сабе чакаць, я схаваліся Толью за рукаво, пабег да пад'езда і адным скокам заляпеў на другі паверх. Як і трэ? было чакаць, дзверы ў хату Толья не зачыняў — навошта? Злодзей б безумоўна спалохаўся страшэнна вартваго ваўкароза...

З трымценьнем у каленя і ўвайшоў у вільню, і адразу з цемры да мяне кінулася, кручачы куртатым хвосцікам, Альфа. Я наважыўся распрагнацца і скамянеў: на падлозе ля шафы з адзеннем ляжала нашая супольная з сабакам смерць — згрызеныя ўшчот бясцэнныя лакаваныя імпартовыя (швейцарскія), мо толькі раз апранутыя, матуліны чаравічкі!!!

...Пад вечар з прашы дахаць вярнуліся бацькі. Іх прыходу я чакаў як Армагедону, яюга не пазбегнуць і ў якім нельга перамагчы. І мае прадчуванні спраўдзіліся. Апускаючы падрабязнасці гвалту і ліманту, які стаў ў кватэры нумар 77 недзе з паўгадзіны, паведамаю толькі вырак: шкодная і сацыяльна небяспечная жывёліна Альфа жыве ў хаце апошняю ноч. Безумоўна, пачуўшы такое, мы з малым прапанавалі замініць прысутуючы нашым, хоць і самым балючым фізічным пакараннем, — прапанова была прынятая, але і раптанне аб дэпартацыі сабакі не скасавалі. У адказ на гэта я заявіў,

што пайду па белым свеце разам з гаротнай выгнанніцай і, задаволены такой самахварнасна, пайшоў разам з ёй спаць...

Ранкам, не пабачыўшы сабакі побач, я падскочыў як мячык і адчуў жудасны страх і роспач — канец! Гаўняны з мяне цімуравец, калі я не ўспінаваў сябра ад расправы. Дзе ўжо мой сабакка — страшна было падумаць. Я саскочыў з ложка і... наступіў на нешта цёплае, якое незадаволена рыкнуўшы, пацягнулася, пазяхнула і пачало лашчыцца, просьчыся ісці сікаць на двор. Жах трохі адпусціў, але я не спяшаўся святкаваць перамогу — меў падазрэнні, што бацькі задумалі нешта іншае ці проста часова адклілі абцяганую ўчора помсту...

Гэта: у напружаным чаканні правёў я некалькі дзён. Драпежная знішчальніца абутку паводзіла сябе як звычайна, робячы дробную шкоду, але да шафы ў вільні не падыходзіла і блізка. Канфілікт аціх неак сам сабой і адшоў у сямейны фальклёр.

Прайшлі гады, і матуля забылася на тыя чаравічкі, памерла Альфа, малодшы брат скончыў універсітэт, а я ва ўласнай хаце маю сябра сям'і — рудога, як медзь, добрага і сімпатычнага сабаку Эмі, дарэчы, таксама спаніэля. І ён, як колішняя геранія апаведу, ішчэ той шкоднік і неслух, але гэта, як кажуць, зусім іншая гісторыя.

VIRTUTI MILITARY

Дзяцінству дэда Анатоля
прывітаеца

У мястэчку Крывічы, што нездарма за Польшчай з'яўляецца цэнтрам гміны, было ўсё. Царква, касцёл, сінагога, кірмац, крамы, заезныя дамы, пошта, бальня, аптэка і чатыры млыны. Недалёка ад мястэчка праходзіла чыгунка, што ішчэ больш ажыўляла і так не маруднае жыццё. Дзеля паўнаты карціны ўжо намаляванана дабрабыту дадамо, што меліся ў Крывічах таксама рэстаран Старасцінскага і нават майстэрня на рамоне і пракаце ровараў.

Аднаведна палітычны дзяржавы, гэтую інфраструктуру далаўнялі ўстановы адукацыі. Школа ў мястэчку месцілася ў ладным будынку, зробленым якасна і трывала. Дырэктарам у ёй служыў пан Эймонт. У Крывічах ён лічыўся чалавекам адметным. Як шмат хто з начальніцтва, пан Эймонт апрануўся па тагачаснае модзе: хромавыя боты, галіфе, фрэнч. Сваёй кавалерыйскай паставы і выключна бравай хайдой дырэктар, хоць і выкладаў ён адно толькі фізічнае выхаванне, вылікаў у вучняў і дарослых павагу. Яго колішнія смаркатыя вучні, цяпер сівыя дзяды, памятаюць выпадак, калі дырэктар, дапамагаючы нешта рамантаваць на даху школы, сарваўся долу. Імгненна зарыентаваўшыся, ён спрытна, нібы кот, здолеў перавярнуцца ў паветры, згрупавацца і саскочыць на зямлю без траўмаў і пашкоджанняў. Памятаюць яны і як збіраліся палова мястэчка глядзець, як пан Эймонт ранкам

скідае кажух ля палонкі і тройчы запар у любую спожу бутльгае ў зімную ваду Сорвачы...

1939 навучальны год для пана Эймонта стаўся вельмі непрацяглым. Разам з новым палітычным парадкам на далучаных землях і крывіцкая школка займела новага «правільнага» кіраўніка. Восеньскія месяцы былі начальнымі сядзеў без справы. Тым часам партыя нястомна шукала шкодны элемент сярод новадалучаных заходніх братоў. Напрыканцы восені, калі ранкам на траве ўжо пракідалася шэрань, у дзверы дома рукой лейтэнанта НКВС пагрукалася савецкая Фэмідэ. Нельга сказаць, што зборы былі доўгімі, бо пан дырэктар разумее сітуацыю і не дужа здзівіўся прыходу гасцей. Гэтак яны і пайшлі па мястэчку: пругкай бадзёрай хайдой, апрануты ў свой вайсковы строй Эймонт, далей — афіцэр, за ім два жаўнеры з вінтоўкамі.

Будынак мясцовых камісараў знаходзіўся непадалёк у польскім паліцэйскім пастарунку, прыгожым дамку з мансардай. На ганку іх сустрэў дзяжурны і прапусціў у сярэдзіну. З калідора канвой рушыў у свой пакойчык, афіцэр — з дакладам да начальніка, а спакойнага, паслухмянага затрыманага пакінулі на лаўцы пад дзвярмята.

Гміны пастарунак ужо не быў тым ціхім месцам, што раней, калі ў ім трымалі двух-трох дробных злодзейці ці п'яччут. За апошнія месяцы сюды на допыты перацягалі вялікую колькасць людзей рознага веку і занятку. І не шмат каму ішчэціцца вяртання дадому пасля наведвання гэтае ўстановы. Усё часцей небагракаў адвозіў на станцыю чорны фургон... Кароткая дарога па мястэчку, палахлівыя позірккі мінакоў, злавесная цішыня за чорнымі дзвярмята кішэнтаў — нішто не абцяла добрае развязкі. Эксдырэктар гэта адчуў і зразумеў, што ёсць адзінае выйсце...

Прайшло некалькі імгненняў, як цёмны калідор спусцеў. Пан Эймонт рэзка скінуў у плячэй кажух, падняўся, спрактыкаваным рухам прапаруў форменны строй і цвёрдым поступам пайшоў, не азіраючыся, па калідоры да выхаду. Крокі гудзім рыхам разносіліся па памышканні пастарунка і паміралі ў цёмных кутах. Перад дзвярмята ён яшчэ раз хутка агледзеў сябе і расчука выйшаў на ганак. Пальовыя, але не спяняючыся, спусціўся па прыступках паўз вартваго. Жаўнер павярнуўся да яго. На хвілю падалося, што чалавек нагадвае таго, каго нядаўна ўводзілі пад канвоём... але не... гэты ідзе так упэўнена...

Чаканчы крок, як на дэфільдзе па пляцы, незнаёмец з вайскавой выпраўкай прайшоў праз двор і знік за будынкам. Далей гэты дзіўны афіцэр мітулем пераскочыў праз высокі плот, ірануўся па вуліцы і хутка знік з Крывічоў, разам — і з поля зроку ўсюдыснае канторы.

Праўда, чуткі пра яго ўпекі доўга хадзілі па наваколі. Пазней нехта нібы бачыў яго ў няўлоўных аддзелах АК, іншыя казалі, што ён служыў у Арміі Людовай. Так было ці па-іншаму, але мой дзед і цяпер з непрыхваваным захапленнем і павагай узгадвае свайго колішняга дырэктара, які на сваім простым вайсковым гарнітуры на рочныя святы з шляхецкай годнасцю насіў узнагароду легіянера Пільсудскага — крыж Virtuti Military.

▶ ПАЛІЦА

«ЦЭНТР ЕЎРОПЫ»
АД НЯКЛЯЕВА

Саюз беларускіх пісьменнікаў распачаў літаратурна-выдавецкую серыю «Кнігарня пісьменніка».

Выйшла першая кніга — зборнік прозы Уладзіміра Някляева «Цэнтр Еўропы». Гэта апавесці і апавяданні, напісаныя ў замежжы і па вяртанні з эміграцыі, многія з якіх у розныя гады друкаваліся ў часопісах ды газетнай перыядыцы.

У прадмове да кнігі Андрэй Федаронка робіць слушную выснову, што «нельга стварыць праўдападобную ілюзію падарожжа ў далёкія заморскія краіны, калі

ўсе твае вандроўкі — да бліжэйшага газетнага шапіка. Дык вось у гэтым плане і выйгрыш, і плюс, і элементарная павага, і давер да аўтара «Цэнтра Еўропы»».

Уладзімір Някляеў нязмушана стварае атмасферу поўнага даверу паміж чытачом і героямі сваіх праявітых твораў. Аўтар змясціў у кнігу апавесці «Вяртанне Веры», «Прага», «Вежа», «Мірон ды Мірон», «Няхай жыць 1 Мая!», а таксама больш за дзесяць апавяданняў.

Зборнік прозы Уладзіміра Някляева «Цэнтр Еўропы» выйшаў накладам 700 асобнікаў і ўжо паступіў у продаж.

ДАКУМЕНТЫ СУПРАЦІВУ

У сваёй кнізе-даследаванні «Узброены супраціў ва Усходняй Беларусі (20–30-я гады ХХ ст.): дакументы і матэрыялы» (Мінск, «Медысон», 2009. — 192 с.) Ігар Пушкін асвятляе прычыны, сутнасць і гістарыяграфію беларускага узброенага ўздыму.

Зборнік змяшчае больш за 110 дакументаў, якія аб'ектна асвятляюць тагачасны грамадска-палітычны падзеі. Аснову кнігі складаюць дакументы з дзяржаўных архіваў Беларусі. У кнізе, выдзенай пры падтрымцы МГА «Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына», ёсць бібліяграфія па тэме даследавання.

У якасці навуковых рэцэнзентаў кнігі выступілі доктар гістарычных навук, прафесар А. П. Грыцкевіч і кандыдат гістарычных навук, дацэнт А. Р. Агееў.

▶ ЦЫТАТНІК

«Народная воля», 15.05.2009, №73-74:

«Нядаўна ў Слуцку праводзілі выязны семінар Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, якое ўзначальвае Мікалай Чаргінец. Групу літаратараў узначальваў старшыня гэтага аддзялення Рыгор Сакалоўскі, былы «францез». Госці мелі сустрэчу з кіраўнікамі раёна, якія падарылі ім герб нашага горада, а Р.Сакалоўскі перадаў для раённай бібліятэкі некалькі сваіх кніжак. У 307-й асобай чыгуначнай брыгадзе ўдзельнікі семінару выступілі перад вайскоўцамі, гаварылі аб патрыятычным выхаванні моладзі, чыталі свае вершы. Усе — у стылі 60–80-х гадоў мінулага веку...

А вось сябры старэйшага Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» на чале з нашым земляком Алесем Пашкевічам ужо гадоў пяць не маюць магчымасці прыехаць у Слуцк і свабодна сустрэцца з чытачамі, перадаць свае новыя творы. З падачы Міністэрства адукацыі ім забаронена наведваць школы, бібліятэкі, Дамы культуры... Кіраўнікі раёна вымушаны выконваць такую недарэчную

«ўказіўку», да якой не дадумаліся ў свой час нават вельмі пільныя камуністы. Апошні раз сам Алесь Пашкевіч, яго сябры па літаратурнай супольнасці, у якой налічваецца каля 600 чалавек, пераважна з багатым літаратурным багажом — такія, як Уладзімір Арлоў, Наталка Бабіна, Анастоль Сідарэвіч, мусілі збірацца на прыватнай арандаванай кватэры, дзе мелі сустрэчу з членамі мясцовай Рады ГА «Таварыства беларускай мовы імя Ф.Скарыны». Праз нейкі час гаспадар адмовіўся пусіць такіх гасцей — збаяўся пераследу мясцовых улад.

Як вядома, тры гады таму пісьменніцкая арганізацыя краіны распалася на два саюзы. Першы, Чаргінцовы, мае ад улад бюджэтную падтрымку, літаратурныя выдавецтвы, часопісы і газету «ЛіМ», права сустрэцца з чытачамі ва ўсіх раёнах. Другі, Пашкевічаў, не мае ні падтрымкі, ні магчымасці збірацца ў былым, адабраным Адміністрацыяй прэзідэнта, Доме літаратараў, ні права выступаць перад народам, для якога яны ствараюць свае творы. Вось і прыпомніўся адзін з дарэвалюцыйных вершаў Якуба Коласа «Асадзі назад!», у якім бедку, куды б ён ні звяртаўся, чулася казённа-злоснае «Асадзі назад!»

**Алесь КАРНІЦКІ,
жыхар г. Слуцка»**

▶ БЫЛІЦА

ЖЫД
ПАД ВОКЛАДКАЙ

ПРА НЕБЯСПЕКУ КНІГ НА МЫТНІ

Сяргей АСТРАВЕЦ

Мацэрая мытніца перш хапаецца за кніжку, што ляжыць у запlechніку зверху. Друкаваная прадукцыя — не меншая мара для цяперашніх мытнікаў, чымсьці для колішніх: рукапісы, машынапісы, дысідэнцкія тэксты, нелегальшына. На вышнімі пільнасці, службовага абавязку, з віжунскім нохам, не горшым за рэксы! Граматы, прэміялікі, дошка гонару, напlechнікі, прозвішча ў агульным загадзе, у спецыяльным дакладзе на ўрачыстым сходзе з нагоды прафесійнага дня працаўніка мытнай службы...

Кніжка, аднак, у цэлафане. І, да жалю, не на мове падпольшчыкаў і партызанаў! Хаця, хаця, шануючы мытніца, не забывайцеся, што дыверсанты і шпіёны ў любы момант сваёй саваецкай часы, хрэстаматыіны прыклад! — пад бясрыўнай арандаванай кватэрай, дзе мелі сустрэчу з членамі мясцовай Рады ГА «Таварыства беларускай мовы імя Ф.Скарыны». Праз нейкі час гаспадар адмовіўся пусіць такіх гасцей — збаяўся пераследу мясцовых улад.

Янапачынае задаваць Акінчышу зусім наўныя, простыя пытанні, якіх зусім элементарнашчыну. Напрыклад: для чаго лэжка або відлец? Што рабіць з кніжкай? Чытаць? Вы чытаеце не па-руску? Навошта? Калі ёсць вылікі Талстай і Пушкін, Горкі і Дзіям'ян Бедны, Шолохаў і Сямён Бабаеўскі?! Якія пісалі на вялікай мове, на якой размаўлялі Ленін і г.д. Але рагтам, зусім нечакана мытніца капітулюе, мабыць, нечакана нават для самой сябе: вы першы парадкавы чалавек, які мне трапіўся са 102-м... (Сёння ці п'яль?) О, Акінчыц быў ажно 102-м! Яна, аказваецца, і падлікі вядзе дакладны, прычым відавочна ў думках, блакночка або запісу на далоні Акінчыца не заўважаў. А вы ілгчы сумняваліся ў ейнай мацэрацы?

І ў яно ўсяго Жыд, у якім яна вось жа не бачыць крамолы, адразу выкасоўвае са спісаў, хаця кнігі на яе дзейнічаюць як чырво-

ная ануца. Дзіва што: спачатку 101 цётка, як Калабкі, на якіх па пяць мінімум кофтаў, швадраў, зверху куртка. Крутлыя, потныя, запараныя, якіх Акінчыцу нават шкада. Хаця купіць потны швадра здаецца не вельмі прыябнай перспектывай. І вось першая кніжка! Але якая зусім не пахне партызанскай мовай, дзяржаўнай у паасобных памяшканнях, свабодных ад таталітарнай саваецкай улады, ад чэпкіх вачэй, вострага ноху жанчын-дэгустатарах тыгунёвай фабрыкі, часам ад вялікіх вушай, умоцненых жучкамі-навучкамі.

Вось і спытай Акінчыц сам сябе: навошта табе быў той Жыд? Як навошта? Гэта табака для Рэкса, звычайная нават махорка. Бо мэта Акінчыца — збор матэрыялу, востры жывы ўражанні, сваякінка. Пакуль яны выпытваюць цябе, ты назіраеш, ты прынохвешаеш, мацэраеш уражанні, вызначаеш смак, ствараеш, выбудоўваеш, прадумваеш, перажываеш пачуцці, ты ў творчай лабараторыі (ах, як жа табе не падабаецца гэтае штучнае словазлучэнне!), твае вочы фатаграфуюць, робяць сухую праяўку, выдаюць здымкі. Ты моўчкі друкуеш, табе гэтае слова значна прыемнейшае за «набіраецца», чорныя ланцужкі літарынак, сказаў, агранцы абзацаў.

Гэта эксперымент на сабе, выпрабаванне новай вакцыны, даскладная фіксацыя амаль па секундах таго, што адчуваеш, што малое табе твая ўява, якія прадчуванні ўзнікаюць. На жаль, спазненне фатальнае. Страчанага не нагнаць, не вярнуць, не аднавіць. Акінчыц добра ўсведамляе, што апавесці перасачэння мякка яму цяпер ніколі не напісаць, бо ён не фіксаваў уражанні, вы сцёрліся, забыліся, зніклі. Цяперашні выпадак — не былы за гульню, абзац, старонка. На жаль.

На жаль, бо мяжа для саваецкага (хай нават пост-) чалавек не тое ж самае, што для проста еўрапейскага, дакладней праходжанае самой мякка. Бо гэта саваецка мяжа, на якой саваецкія парадкі, не кажучы пра службоўцаў. Дзе чалавек не чалавек нават... Хай там у Еўропе ўсцалі сваё вар'яцтва з цобікамі

зубной пасты ў аэрапортах, з дэ-задарантамі, успрымаецца гэта ўсё ж веселяе, чымсьці на мяккі дзвюх сістэмаў, дзе на жалезную заслонку адно наклеілі арнамент. Там, у Еўропе, кніжкі, прынамсі, не выклікаюць падзэрэнняў. Сёння не 1933-ці, маўляў.

«Жыд, усяго толькі? Вы першы парадкавы чалавек...» Магчыма, такі эпіграф надрукуе Акінчыц, будучы па-ранейшаму пад уражаннем, здзіўляючыся неспадзяванай найвышэйшай, можна сказаць, адназначнай, атрыманай ім калісьці падчас праходжання мякка.

Зусім забойцеся: усе гэтыя лісты да сабакі, тутэйшыя, самасі, жывагі, архіпелагі ў Акінчыца ў галаве, на прыродных носыбігах, карацей. Так-так, усе гэтыя тэксты. Машынапісы, рукапісы ў ўсё ў галаве. А галовы яшчэ не прызначылі пра-свечваць на мытні разам з валізкамі і торбамі. Зрэшты, у нашым разе нічога ўвогуле не прасвечваюць, па-старому корпаюцца ўнутры. Ручная работа, словам, hand made.

Ён, Акінчыц, мусіць гуляць згодна з правіламі, зашверджанымі на Алімпіце ці на Лысай гары, няваж на дзе, і ўсё ж не можа пазабываць няўтульнасці, непрыемнага адзіўлення, няякаваты ад усведамлення: кніжка — самы небяспечны, забаронены для ўвозу — і вывазу таксама — тавар у XXI стагоддзі, у асобна ўзятай, зразумела ж, краіне. У яго ў галаве гараць словы-таўро «друкаваная прадукцыя». А калі зашпощыць вочы, то й гараць, гараць арыштаваныя на мяккі кнігі, разам з газетнымі тыражамі. Паводле рашэння суда, зразумела, на самай законнай падставе, законнай не прыдумаць! Чым не 33-ці, га? Кніжкам, ва ўсякім разе, зусім не веселяе, што цяпер не паліць таксама «аднафамільцаў» французскага нобелеўскага лаўрэата, якога ўдалося прасвечці праз пільныя кардонны Акінчыцу.

О, Першадарок наш, якога жалезным дзяркачом вымелі з цэнтральнага праспекта! Ці мога ты ўявіць, што такое паўторчыца амаль праз паўтысячы гадоў, але гэтым разам не на Красным пляцы, а ў тваёй роднай старонцы?